

Kültür Varlıklarının Yasadışı İthalatının nlenmesi ve İadesine İlişkin Türkiye ile İsviçre Arasındaki Anlaşmaya Eleştirisel Yaklaşım

NURAY EKŞİ*

Prof. Dr.
Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi (E)

*Prof. Dr. Ekő, *Kültür Varlıklarına İlişkin Uyuşmazlıkların zm Mekanizmaları Hakkında Türk ve Slovenya Hukuklarının Karşılaştırılması* adlı TÜBİTAK uluslararası projesinin yrtclgn yapmıştır. Kültür ve tabiat varlıklarının korunması alanında birçok ulusal ve uluslararası konferansta tebliğ sunmuş; yurt içinde ve yurt dışında çok sayıda kitabı ve makalesi yayımlanmıştır. Bu bağlamda 2024 yılında *Ulusal ve Uluslararası Hukukta Kültür Varlıklarına İlişkin Uyuşmazlıkların zm Mekanizmaları* adlı kitabı Beta Yayınevi tarafından yayımlanmıştır. Baş editörü olduğu *Farklı Hukuk Disiplinleri Gözüyle Kültür Varlıkları* adlı kitap da aynı yıl ve aynı yayınevi tarafından basılmış olup ikinci bası süreci devam etmektedir. Editrlerinden biri olduğu *Law, Humanities and Tourism: Interdisciplinary Approaches to the Restitution of Cultural Heritage* adlı kitap Cambridge Scholar tarafından yayımlanmıştır. Ayrıca, baş editörü olduğu *Protecting Cultural Property Multiple Mechanisms for a Single Objective* adlı kitap Springer tarafından 2026 yılında; *Private International Law as a Toolkit for Extraterritorial Refuge of Endangered Cultural Property* başlıklı makalesi *Santander Art and Culture Law Review*'da yayımlanmıştır.

ORCID: 0000-0002-9713-777X

e-posta: nurayeksi@gmail.com

Geliş Tarihi: 09.03.2026

Kabul Tarihi: 15.04.2026

Atf: Ekő, N. (2026). Kültür varlıklarının yasadışı ithalatının önlenmesi ve iadesine ilişkin Türkiye ile İsviçre arasındaki anlaşmaya eleştirisel yaklaşım. *BRIQ Kuşak ve Yol Girişimi Dergisi*, 7(3), 276-301.

ÖZ

Milletlerarası anlaşmalar, kültür varlıklarının yasadışı ticaretinin önlenmesi ve ülkeler arasında işbirliğinin sağlanmasında önemli araçlardır. Ancak bazen kültürel miras açısından zengin ülkeler ile pazar ülkeleri arasındaki asimetrik güç ilişkileri milletlerarası anlaşmalara da yansımakta ve pazar ülkelerinin çıkarlarını önceleyen birtakım hükümlere satır aralarında yer verilmektedir. Türkiye ve İsviçre arasında yapılan kültür varlıklarının yasadışı ithalatının önlenmesi ve iadesine ilişkin anlaşma asimetrik yapının bir yansımasıdır. Milletlerarası anlaşmalarda, kültür varlıkları açısından zengin ülkeler aleyhine pazar ülkelerinin menfaatlerinin korunduğunu gösteren bazı asimetrik izler bulunmasına rağmen, bu durum anlaşmaların etkisiz olduğu anlamına gelmemektedir. Çalışmamızda ulusal ve uluslararası düzeyde kültür varlıklarının yasadışı ticaretle mücadelenin genel çerçevesi çizilecek; ardından konuya ilişkin milletlerarası anlaşmaların bu mücadeledeki rolüne temas edilecektir. Daha sonra Türkiye ile İsviçre arasında yapılan Anlaşma'da öngörülen yasadışı ticaretle mücadele yöntemleri ve iade mekanizmaları incelenecektir. Türkiye ile İsviçre arasında kültür varlıklarının yasadışı ihracatı ve ithalatıyla mücadelede karşılıklı iş birliği ve iade usullerini öngören Anlaşma kapsamında en fazla iade talebinde bulunacak ülke Türkiye'dir. Çalışmamızın son kısmında, Anlaşma'nın Türkiye'den yasa dışı yollarla İsviçre'ye götürülen kültür varlıklarının iadesinin etkin işleyişini olumsuz etkileyebilecek asimetrik yönleri ele alınacaktır.

Anahtar Kelimeler: asimetrik hükümler, kültür varlıklarının iadesi, kültür varlıklarının yasadışı ticareti, Türkiye-İsviçre Anlaşması, yasadışı ithalat.

A Critical Analysis of the Agreement between Türkiye and Switzerland on Preventing Illicit Import and Facilitating the Repatriation of Cultural Property

ABSTRACT

International agreements are important instruments for preventing the illicit trade of cultural property and in strengthening cross-border cooperation to address this global challenge effectively. However, asymmetrical power dynamics between culturally rich nations and market-oriented countries are sometimes evident in certain provisions of these agreements. The agreement between Türkiye and Switzerland on the prevention of the illicit import and the repatriation of cultural property traces this asymmetry. Although certain imbalances in bilateral international agreements suggest that the interests of market-oriented countries are prioritized at the expense of culturally rich nations, this does not imply that the agreements are entirely ineffective in combating illicit trade in cultural property. This study examines the rise in illicit cultural property trade, the actors combating it at national and international levels, and highlights the role of international agreements in this context. Subsequently, the general framework of the agreement between Türkiye and Switzerland will be analyzed, along with the measures it contains to combat illicit trade and facilitate repatriation. Under the Agreement, Türkiye is expected to submit the largest number of repatriation claims. The final part of the study discusses the asymmetrical aspects of the Agreement that may hinder the effective repatriation of cultural property that was illegally imported into Switzerland from Türkiye.

Keywords: asymmetrical provisions, illicit import, illicit trade in cultural property, repatriation of cultural property, Türkiye - Switzerland Agreement.

Giriş

KÜLTÜR VARLIKLARININ YASA DIŞI TİCARETİNE ilişkin yıllık veriler, bu ticareti önlemede ulusal hukukların; uluslararası antlaşmaların; devletler arası işbirliklerinin; idari, cezai ve kolluk tedbirlerinin yetersiz kaldığını göstermektedir. Veriler yıldan yıla değişmektedir. Örneğin, 1999 yılında hazırlanan bir raporda, yasadışı kültür varlığı ticaretinin yıllık hacminin 7,8 milyar dolar olduğu belirtilmiştir (Calvani, 2009, s. 29). Ayrıca 2003 yılında yayımlanan bir makalede, bu değer her yıl yaklaşık 2 milyar dolar düzeyinde olduğu ifade edilmiştir (Forrest, 2003, s. 593). Birleşmiş Milletler Uyuşturucu ve Suç Ofisi (United Nations Office on Drugs and Crime-U-NODC) 2026 verilerine göre, bu rakamın 3.4 ile 6.3 milyar dolar arasında olduğu tahmin edilmektedir (OSCE, t.y.). Ayrıca kültür varlığı kaçakçılığı, karapara aklama suçlarıyla doğrudan ilişkilidir ve bu suçlar arasında kayda değer bir oran oluşturmaktadır (Schneider, 2013, s. 96). Kimi ülkeler kültür varlıklarının yasadışı ticaretinde kilit rol oynamaktadırlar. Zira bazı pazar ülkeleri, kültür varlığı kaçakçılığında talep oluşturarak, bunların yasadışı yollarla dolaşıma sokulmasını ve kara para aklama süreçleriyle meşrulaştırılmasını kolaylaştırabilmektedir. İsviçre, kültür varlığı kaçakçılığı konusunda hem hedef ülke hem de transit ülke konumundadır (Federal Department of the Interior, 2001, s. 183). Bu ülkenin özellikle kaçak yollarla çıkarılan arkeolojik eserlerin alım-satımında cazip bir pazar olduğu bilinmektedir. Ayrıca II. Dünya Savaşı sırasında İsviçre, Avrupa'nın savaş ve işgal bölgelerinden çıkarılan sanat eserlerinin ve kültürel varlıkların transit noktası veya geçici depolama merkezi olarak kullanılmıştır. İsviçre, bugün dahi bu rolünü sürdürmektedir. Nitekim

Afganistan'dan getirilen çok sayıda kültür varlığına geçici olarak koruma sağlamıştır.

Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ve İsviçre Federal Konseyi Arasında Arkeolojik Kültür Varlıklarının Yasadışı İthal ve Transit Geçişinin Önlenmesi ile İadesine İlişkin Anlaşma, 2022 yılında Ankara'da imzalanmış ve 2023 yılında yürürlüğe girmiştir (Resmî Gazete, 2023).

İsviçre, 2003 yılında kısaca "1970 UNESCO Konvansiyonu" olarak anılan *Kültür Varlıklarının Kanunsuz İthal, İhraç ve Mülkiyet Transferinin Önlenmesi ve Yasaklanması İçin Alınacak Tedbirlerle İlgili Konvansiyonu* (United Nations Treaty Series, 1972) iç hukukuna aktarmış ve kültür varlıklarının yasa dışı ithalatı ve ihracatına karşı daha sıkı yasal düzenlemeler yapmıştır. Son yıllarda İsviçre, uluslararası iş birliği ve iade mekanizmaları yoluyla kaçakçılıkla mücadelede daha aktif bir rol üstlenmektedir. Diğer bir ifadeyle, İsviçre'nin kültür varlıklarının uluslararası dolaşımındaki rolü zaman zaman eleştirilere konu olmuş olmakla birlikte, son dönemde kabul ettiği mevzuat ve taraf olduğu uluslararası antlaşmalar aracılığıyla bu alandaki uygulamalarını yasadışı kültür varlığı ticaretiyle mücadele ilkeleriyle daha uyumlu hale getirme çabası içerisinde.

Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ve İsviçre Federal Konseyi Arasında Arkeolojik Kültür Varlıklarının Yasadışı İthal ve Transit Geçişinin Önlenmesi ile İadesine İlişkin Anlaşma, 2022 yılında

Ankara'da imzalanmış ve 2023 yılında yürürlüğe girmiştir (Resmî Gazete, 2023). Bu Anlaşmayı, İsviçre'nin, kültür varlıklarının yasadışı ticaretiyle ilişkilendirilen algısından kurtulmak; Türkiye'den daha fazla kültür varlığını sergilemek; kazı ve araştırmalarda işbirliğini sürdürmek ve yasadışı ticaretle mücadelede işbirliğini güçlendirmek için attığı bir adım olarak yorumlamak yanlış olmayacaktır. Bununla beraber Anlaşmadaki bazı hükümler, İsviçre'nin geçmiş alışkanlıklarından tamamen vazgeçmediğinin ve yasadışı ticarete konu olan kültür varlıklarını ülkesinde tutmak istediğinin izlerini taşımaktadır.

Çalışmamızda öncelikle kültür varlıklarının yasadışı ticaretinin artış nedenleri üzerinde durulacak, ardından bu ticaretle ulusal ve ulusla-

rarası düzeyde mücadele eden çeşitli aktörler açıklanacaktır. Daha sonra kültür varlığı kaçakçılığıyla mücadelede milletlerarası anlaşmaların rolüne değinilecektir. Çalışmamızın temel konusunu teşkil eden Türkiye ile İsviçre arasında yapılan *Arkeolojik Kültür Varlıklarının Yasadışı İthali ve Transit Geçişinin Önlenmesi ile İadesine İlişkin Anlaşma* ayrıntılı olarak incelenecektir. İsviçre ile Türkiye arasında işbirliğini ve yasadışı ticarete konu olan kültür varlıklarının iadesini konu alan bu Anlaşma'nın, Türkiye açısından asimetrik yani İsviçre lehine izler taşıyan yönleri üzerinde durulacaktır. Belirtmek gerekir ki, asimetrik ve eksik olan yönlerine rağmen Anlaşma bazı kültür varlıklarının İsviçre'den Türkiye'ye iadesini sağlamıştır.

Anlaşma'nın ardından, 11 Ekim 2023 tarihinde Türkiye'nin Bern Büyükelçiliğimizde düzenlenen törenle teslim alınan kültür varlıkları İsviçre'den Türkiye'ye getirilerek Anadolu Medeniyetleri Müzesi'nde muhafaza altına alınmıştır (Fotoğraf: KVMGM, 2023).

Kültür Varlıklarının Yasadışı Ticaretinin Artış Nedenleri ve Bu Ticaretle Mücadelede Aktörler

Kültür Varlıklarının Yasadışı Ticaretini Artıran Faktörler

Yasadışı ticarete konu kültür varlıklarının alıcı bulması, bu ticareti doğrudan teşvik eden temel faktörlerden biridir. Yüksek fiyat ödemeye hazır koleksiyonerler ve kurumlar bulunduğu sürece kaçak kazı ve yasadışı ticaret varlığını sürdürecektir. Özellikle ABD, Fransa, İsviçre, İngiltere ve Almanya'nın da aralarında bulunduğu bazı ülkeler, güçlü sanat piyasaları, yüksek alım gücü ve gelişmiş müzayede altyapıları nedeniyle geleneksel olarak hedef pazar konumunda olmuştur.

Kültür varlıkları, kara para aklama faaliyetlerinde sıklıkla kullanılmaktadır. Yasadışı yollarla elde edilen gelirler, bu varlıkların alım-satımı veya ihracı yoluyla meşru ekonomik faaliyet görünümü kazanabilmektedir.

Kültür varlıklarının yasadışı ticaretinde çeşitli yöntemler kullanılmaktadır. Yasadışı kazılar, kültür varlıklarının çalınması, bunların taklitlerinin veya sahte kültür varlıklarının yapılması başlıca yöntemleri oluşturmaktadır. Geleneksel yöntemlerin yanı sıra gelişen teknolojiye bağlı olarak yeni ekipmanların kullanılması, karadaki kültür varlıklarının yanı sıra sualtı kültürel mirasa erişimi kolaylaştırmış, yasadışı kazı ve yağmalama faaliyetlerinin artmasına neden ol-

muştur. Laboratuvar tekniklerindeki gelişmeler, taklit veya sahte objelerin sayısını artırmakta; uzmanların dahi gerçeğinden ayırmada zorlandıkları sahte veya taklit kültür varlıklarının yapılmasını kolaylaştırmaktadır. Örneğin, Yunanistan'a iade edilen kültür varlıkları arasında bulunan Büyük İskender'in bronz döküm heykelinin sahte mi yoksa gerçek mi olduğu uzmanlar, arkeologlar ve akademisyenler arasında tartışma yaratmıştır (Deutsche Welle Documentary, t.y.).

Ayrıca son yıllarda IŞİD örneğinde olduğu gibi kültür varlıklarının terörün finansmanında bir araç olarak kullanılması; Bosna-Hersek örneğinde görüldüğü üzere etnik bir grubun tarihsel ve kültürel izlerini silmek amacıyla o gruba ait kültür varlıklarının sistematik biçimde imha edilmesi; Afganistan, Kamboçya, Irak ve Suriye örneklerinde olduğu gibi iktidar değişiklikleri, iç savaşlar ve silahlı çatışmalar nedeniyle kültür varlıklarının kolaylıkla yurt dışına çıkarılabilmesi, yasadışı kültür varlığı ticaretinin küresel düzeyde artmasına yol açmıştır. Bir tahmine göre, yalnızca 2003 ile 2005 yılları arasında Irak topraklarından yaklaşık 400.000 ile 600.000 arasında eser çıkarılmıştır; bu sayı, 1920'lerden bu yana Irak Ulusal Müzesi tarafından kazılar yoluyla toplanan eserlerin üç ila dört katıdır (Koush, 2005, s. 32).

Kültür varlıkları, kara para aklama faaliyetlerinde sıklıkla kullanılmaktadır. Yasadışı yollarla elde edilen gelirler, bu varlıkların alım-satımı veya ihracı yoluyla meşru ekonomik faaliyet görünümü kazanabilmektedir. Özellikle belgenmemiş veya kaçak kazılarla elde edilen kültür varlıklarının piyasaya sürülmesi, finansal işlemlerde iz bırakmadan kara paranın ekonomiye sokulmasını kolaylaştırmaktadır. Nitekim *5549 sayılı Suç Gelirlerinin Aklanmasının Önlenmesi*

Kültürel miras kaçakçılığı ve bunun terörle olan bağlantısı, dünya çapında barış, güvenlik ve kültürel çeşitlilik için çok yönlü bir tehdit oluşturmaktadır (Fotoğraf: UNICRI, 2024).

Hakkında Kanun'un (Resmî Gazete, 2006b) 2(1) (d) maddesinde sayılan *yükümlülükler* arasında “tarihi eser, sanat eseri ve antika ticareti ile iştigal edenler veya bu faaliyetlere aracılık edenler” de yer almaktadır. Belirtmek gerekir ki “...ticaretiyle iştigal edenler” veya “bu faaliyetlerde aracılık edenler” ibareleri dar kapsamlıdır. 5549 sayılı Kanun’un 26. maddesi, *4208 sayılı Karaparanın Aklanmasının Önlenmesine Dair Kanun*’un bazı maddelerini yürürlükten kaldırmıştır. 4208 sayılı Kanun’un 2(a)(4) maddesinde kara paranın kaynakları arasında *2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarının Korunması Hakkında Kanun*’daki (Resmî Gazete, 1983) fiillerin işlenmesi suretiyle elde edilen para veya her türlü maddi menfaat ve değer de sayılmıştır. 5549 sayılı Kanun’un

26. maddesi ile 4208 sayılı Kanun’un bu hükmü de yürürlükten kaldırılmıştır. Diğer bir ifadeyle 5549 sayılı Kanun’un aksine, 4208 sayılı Kanun, 2863 sayılı Kanun’da belirtilen suçları karapara aklama kapsamına almıştı (Başak, 1998, s. 27). Söz konusu hükmün yürürlükten kaldırılması sebebiyle 2863 sayılı Kanun’da belirtilen suçlardan elde edilen gelirlerin kara para sayılıp sayılmayacağı hususunda tereddüt oluşabilir. Ancak bu konuda bir belirsizlik bulunmamaktadır. Çünkü 5549 sayılı Kanun’un 2(1)(f) maddesinde “suçtan kaynaklanan malvarlığı değeri” suç geliri olarak tanımlandığından 2863 sayılı Kanun’da düzenlenen kültür varlıklarına ilişkin suçlardan elde edilen gelirler de 5549 sayılı Kanun kapsamında işlem görecektir.

Kültür Varlıklarının Yasadışı Ticaretiyle Mücadelede Ulusal ve Uluslararası Aktörler

Uluslararası ve ulusal düzeyde farklı aktörler kültür varlıklarının yasadışı ticaretiyle mücadele etmektedir. Bu aktörlerin başında uluslararası kuruluşlar, hükümet dışı kuruluşlar, ulusal ve uluslararası kolluk birimleri ve gümrük idareleri gelmektedir. UNESCO'nun yanı sıra ICOM (International Council of Museums-Uluslararası Müzeler Konseyi), ICOMOS (International Council on Monuments and Sites-Uluslararası Anıtlar ve Sitler Konseyi), WCO (World Customs Organization: Dünya Gümrük Örgütü) başta olmak üzere çeşitli uluslararası kuruluşlar; uluslararası ve Avrupa Birliği kolluk kuvvetleri olan INTERPOL (International Criminal Police Organization-Uluslararası Kriminal Polis Teşkilatı) ve EUROPOL (European Union Agency for Law Enforcement Cooperation-Avrupa Birliği Kolluk Kuvvetleri İşbirliği Ajansı), ulusal kolluk kuvvetleri kültür varlıklarına ilişkin mevzuat ve milletlerarası antlaşmaların uygulanmasında görev almakta (Nafziger, 1985, s. 852); kültür varlığı kaçakçılığının önlenmesi için mücadele etmektedir. Hükümetlerarası bir kuruluş olan INTERPOL'ün kendisine ait bir kolluk kuvveti yoktur. Dolayısıyla INTERPOL sahaya üye ülkelerin kolluk kuvvetleri aracılığıyla inmektedir (Ekşi, 2026, s. 283). INTERPOL, üye devletlerin kolluk kuvvetleri arasında işbirliğini sağlamakta; bu işbirliğine özellikle gümrükleri ve EUROPOL'ü de dahil ederek çok sayıda ülkeyi kapsayan etkin operasyonlar yapmaktadır (Kind, 2011, ss. 175-182). Kültür varlıklarının iadesinde Interpol bir veri tabanı ve akıllı telefon uygulaması geliştirmiştir: "Interpol Çalıntı Sanat Eserleri Veritabanı" (Stolen Works of Art Database) ve "Interpol ID-Art App". 2009 yılında oluşturulan Interpol Çalıntı Sanat Eserleri Veritabanı, çalınan veya kayıp sanat

eserlerine ilişkin bilgilerin yer aldığı bir veri tabanıdır. 27 Şubat 2026 tarihi itibarıyla 57.000 eserin açıklamaları ve fotoğrafları bir araya getirilmiştir (INTERPOL, t.y.-b). Interpol ID-Art app, 2021 yılında uygulamaya konulmuştur. Bu uygulama, herkese açıktır. Basit bir şekilde uygulama cep telefonuna indirilebilir. Interpol ID-Art app sayesinde 196 üye ülkeden 57.000'den fazla kültürel objenin yer aldığı Interpol Çalıntı Sanat Eserleri Veritabanı'ndaki bilgilere ulaşabilmektedir (INTERPOL, t.y.-a). Ayrıca Interpol ID-Art app kullanılarak ihbar yapılması da mümkündür. Bir kültür varlığının Interpol Çalıntı Sanat Eserleri Veritabanı'na kaydedilmesi, onun INTERPOL üyesi 196 ülkede aranmasını sağlamakta; yasadışı ticarete konu olmasında caydırıcı rol oynamaktadır (Ekşi, 2026, s. 283). Kültür varlıklarının yasadışı ticaretiyle mücadele EUROPOL'ün görevleri arasındadır. EUROPOL, bu konudaki faaliyetlerini organize malvarlığı suçları (organised property crime) başlığı altında gerçekleştirmektedir (Europol, 2022).

Diğer ülkelerden yasal veya yasadışı olarak aldıkları kültür varlıklarını sergilemede başarılı olan ülkelerde kültür varlıklarının yasadışı ticareti, aralarında Mısır, Yunanistan, Türkiye, Kamboçya, Suriye, Irak'ın da bulunduğu kültür varlığı yönünden zengin olan kimi ülkelerde olduğu kadar yaygın değildir.

Türkiye'de çeşitli idari birimler, kolluk kuvvetleri, mahkemeler ve gümrük yetkilileri kültür varlıklarının yasa dışı ticaretiyle ve yurt dışına kaçırılmasıyla mücadele etmektedir. Gümrük sahası

dışında birinci derece kara askeri yasak bölge ve güvenlik bölgelerinde Kara Kuvvetleri Komutanlığı personeli; deniz askeri yasak bölge ve güvenlik bölgelerinde Sahil Güvenlik personeli bu konuda kolluk hizmeti vermektedir. Emniyet ve jandarma personeli ise söz konusu askeri alanlar dışında kalan yerlerde; gümrük görevlileri ise hava, deniz, kara ve demiryolu gümrüklerinde ve serbest bölgelerde kültür varlıklarının yasadışı ticarete konu olmasını önlemekle görevlidir (Ekşi, 2024, ss. 100-102). Yurt dışına kaçırılan kültür varlıklarının yerinin tespiti ve iadesi için INTERPOL'den yardım alınmaktadır.

Devletin çeşitli kurumlarının yanı sıra kültür varlıklarıyla ilgili olarak koleksiyonerler; müzeler; kazı başkan ve görevlileri; kültür ve tabiat varlıkları kurulları; müzayede ve antika evleri; kültür varlığı taşımacılığı, ambalajlanması ve sigorta işlemlerini yapan şirketler de kültür varlığı kaçakçı-

lığıyla mücadelede etkin işlev görebilirler. Aslında her ne kadar Anayasa'nın 63. maddesinde kültür varlıklarını koruma görevi devlete verilmişse de bunların yasadışı ticaretiyle mücadeleye bütün toplumun destek vermesi önemlidir. Diğer ülkelerden yasal veya yasadışı olarak aldıkları kültür varlıklarını sergilemede başarılı olan ülkelerde kültür varlıklarının yasadışı ticareti, aralarında Mısır, Yunanistan, Türkiye, Kamboçya, Suriye, Irak'ın da bulunduğu kültür varlığı yönünden zengin olan kimi ülkelerde olduğu kadar yaygın değildir. Bunun çeşitli sebepleri arasında kültürel mirasın bireysel kazanç unsuru olarak değil korunması gereken ortak değer olduğuna dair toplumsal bilinç, sıkı denetim ve mevzuatın etkin uygulanması gelmektedir. Buna karşın ekonomik zorluklar, denetim eksikliği ve siyasi istikrarsızlık, kültür varlığı açısından zengin bölgelerde kaçakçılığı artıran başlıca etkenlerdir.

INTERPOL

LES ŒUVRES D'ART
LES PLUS RECHERCHÉES
THE MOST WANTED
WORKS OF ART

N°55 (b)
Décembre / December 2025

Objets représentés dans la base de données d'INTERPOL.
En cas de découverte ou de renseignement concernant ces objets,
prière d'aviser les services de police de votre pays, ou INTERPOL.

Objects featured in the INTERPOL database.
In the event of discovery or information about these objects,
please inform the police of your country, or INTERPOL.

WWW.INTERPOL.INT

TABLEAU / PAINTING
Par/Ry: Rana Megret
Dimension: 41 x 36,8 cm
Yu/Tha: 26 Sep. 2025
Collection/Private Residence
Dossier/Flle: 2025/369.9
B.C.N./N.C.B. BERL

SCULPTURE / SCULPTURE
Par/Ry: Oskar Holtger
Dimension: 35 cm
Yu/Tha: 13 Jun. 2025
Collection/Art Gallery
Dossier/Flle: 2025/380.1
B.C.N./N.C.B. VEHNA

SCULPTURE / SCULPTURE
Dimension: 22 x 8 x 8 cm
Yu/Tha: 1 Jan. 2011 - 31 December 2011
Noble/Museum
Dossier/Flle: 2015/238.1
B.C.N./N.C.B. SAHAA

PHOTOGRAPHIE / PHOTOGRAPH
Par/Ry: Tom Hicks
Dimension: 21 x 45 cm
Yu/Tha: 10 Jul. 2024 - 17 Jan. 2025
Edition/Art Fair Gallery
Dossier/Flle: 2025/279.5
B.C.N./N.C.B. WIEBACHEN

PEPITE D'OR / GOLD NUGGET
Dimension: 3 x 6 x 3 cm
Yu/Tha: 15 Sep. 2025
(Museum/Museum)
Dossier/Flle: 2025/234.7
B.C.N./N.C.B. PARIS

ILLUSTRATION / ILLUSTRATION
Par/Ry: Henri Matisse
Dimension: 34 x 44 cm
Yu/Tha: 07 Dec. 2025
Bibi/Museum/Gallery
Dossier/Flle: 2025/401.5
B.C.N./N.C.B. BRAGA

INTERPOL, her yıl haziran ve aralık aylarında, ülkelere dağıtılan bir poster aracılığıyla en çok aranan sanat eserlerini yayınlıyor (Fotoğraf: INTERPOL, 2025).

Yasadışı kazılar sonucu çıkarılan kültürel objelerin yurt dışına çıkarılması halinde bunlara ait herhangi bir resmi kayıt, fotoğraf, görsel olmadığından bunların Türkiye'ye ait olduğunu ispatlamada bir hayli zorluk yaşanmaktadır. Buna karşın kaçakçılığa konu olmuş objelerin müzelere konulmuş, sergilenmiş, fotoğraflanmış, kayıt altına alınmış, bilimsel çalışmalara konu olmuş, yurt içi ve yurt dışı sergi kataloglarında yer almış olması halinde bunların Türkiye'ye ait olduğunu ispatlamak kolaydır. Kültür varlıklarına ilişkin kapsamlı ve sistematik bir envanterin oluşturulması, çalınan eserlere dair bilgilerin paylaşımı sürecinde kolaylık sağlayabilir ve aksaklıkları giderebilir (Akipek, 1999, s. 82; Ekşi, 2024, ss. 517-518). Dolayısıyla kültürel varlıkların ulusal envanterini tutmak, bu envanterin mümkün olduğunca objenin görsellerinin yanı sıra diğer bilgilerini ayrıntılı olarak içermesini sağlamak önem taşımaktadır. Nitekim 2014 yılında Kültür ve Turizm Bakanlığı Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü tarafından "Müze Ulusal Envanter Sistemi" (MUES) projesi başlatılmıştır; MUES Envanter Sistemi, Komisyon ve Eser Değerlendirme Sistemi, Müze Bilgi Sistemi, Laboratuvar Sistemi, Kaçakçılıkla Mücadele Sistemi ve Özel Müze ve Koleksiyoner Sistemi gibi modülleri içeren entegre bir sistemdir (Kültür ve Turizm Bakanlığı, t.y.-b). Henüz çalışmaları devam eden MUES, kültür varlıklarının envanterinin ayrıntılı olarak tutulduğu bir sistem olduğundan yasadışı ticaretle mücadelede önemli bir araç olacaktır.

Daha önce ifade edildiği üzere, Türkiye'de kültür varlıklarının yasadışı ticaretiyle mücadele polis, jandarma, sahil güvenlik ve gümrük muhafaza tarafından yapılmaktadır; buna karşılık İtalya'da Carabinieri Kültürel Mirası Koruma Komutanlığı (Comando dei Carabinieri per la Tutela del Patrimonio Culturale) ihtisas kolluğu olarak görev yapmaktadır (Armağan, 2022; Nistri, 2011).

Kültür ve Turizm Bakanlığı Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü'ne bağlı Kaçakçılıkla Mücadele Dairesi Başkanlığı, kültür varlıklarının yurt dışına kaçırılmasını önlemeye yönelik koruyucu ve önleyici çalışmalar yürütmektedir. Ancak bu birimin doğrudan operasyonel veya kolluk yetkisi bulunmamaktadır (Akkuş & Efe, 2015, s. 418). Kaçakçılıkla Mücadele Dairesi Başkanlığı, yurt dışına kaçırılan kültür varlıklarının iadesi için çeşitli çalışmalar yapmaktadır (Akkuş & Efe, 2015, s. 418).

Hatta kimi operasyonlarda ele geçirilen kültür varlıklarının sayısı neredeyse bir ülkenin kültür varlığı sayısı kadardır.

2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarının Korunması Hakkında Kanun, kültür varlıklarına ilişkin 34 farklı suç tipi düzenlemiş ve bu suçlara ilişkin ağır yaptırımlar öngörmüştür (Ülgen, 2020, s. 57; Ülgen, 2026, ss. 161-218). 2863 sayılı Kanun ile düzenlenen suçlara ilişkin davalar ceza mahkemelerinde görülmektedir. Bu suçlardan biri de yurt dışına kültür varlığının izinsiz çıkarılmasıdır (2863 sayılı Kanun'un 32. maddesi; maddeye ilişkin açıklamalar için bkz. Umar & Çilingiroğlu, 1990, ss. 244-248; Ülgen, 2020, ss. 135-174; Töngür, 2018, s. 108). Yasal düzenlemelerde kültür varlığı kaçakçılığı ağır yaptırımlara tabi kılınmasına rağmen kültür varlığı kaçakçılığı önlenememektedir. Emniyet Genel Müdürlüğü ve Jandarma Komutanlığı tarafından yapılan operasyonlarda ele geçirilen ve kültürel varlık olduğu değerlendirilen objelerin sayısı çok fazladır. Hatta kimi operasyonlarda ele geçirilen kültür varlıklarının

sayısı neredeyse bir ülkenin kültür varlığı sayısı kadardır. Örneğin, “İstanbul’da 2020 yılının Ocak ve Şubat ayları arasında yapılan operasyonlar sonucunda 3.451 adet sikke ve 267 adet obje olmak üzere toplam 3.718 tarihi eser olabileceği değerlendirilen obje ele geçirilmiştir” (Emniyet Genel Müdürlüğü Ka ak lık ve Organize Suçlarla Mücadele Başkanlığı, t.y.). Emniyet Genel Müdürlüğü Ka ak lık ve Organize Suçlarla Mücadele Daire Başkanlığı koordinasyonunda Adana KOM Şube Müdürlüğü tarafından 10 Ağustos 2021 tarihinde eř zamanlı olarak 30 ilde uluslararası tarihi eser ka ak lığı yapan bir suç örgütüne yönelik “Anadolu” kod adlı operasyon gerçekleştirilmiştir. Bu operasyonda 9.276 adedi yasadışı kazılarla çıkarılmış eser olmak üzere toplam 13.398 tarihi esere el konulmuştur (Haberler.com, t.y.).

Emniyet Genel Müdürlüğü ve Jandarma Genel Komutanlığı tarafından 2025 yılında ülke genelinde gerçekleştirilen “Huzurlu Sokaklar Uygulaması” neticesinde 688 adet tarihi eser ele geçirilmiştir (Emniyet Genel Müdürlüğü, 2025). Emniyet veya jandarma tarafından el konulan eserlerin hangilerinin kültür ve tabiat varlığı olduğu yapılan incelemelerle tespit edilmektedir. Kültür ve Turizm Bakanlığı’nın internet sitesinde yayımlanan çalınan ve kaybolan kültür varlıklarının listesi oldukça uzundur (Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2026; Kültür ve Turizm Bakanlığı, t.y.-a). Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü Ka ak lıkla Mücadele Dairesi Başkanlığı’nın girişimleri sonucunda bazı eserlerin iadesi sağlanmıştır (Kültür ve Turizm Bakanlığı, t.y.-c).

İstanbul’da 13.01.2020-25.02.2020 tarihleri arasında yapılan operasyonlar sonucunda, toplam 3.718 tarihi eser olabileceği değerlendirilen obje ele geçirilmiştir (Fotoğraf: EGM, t.y.).

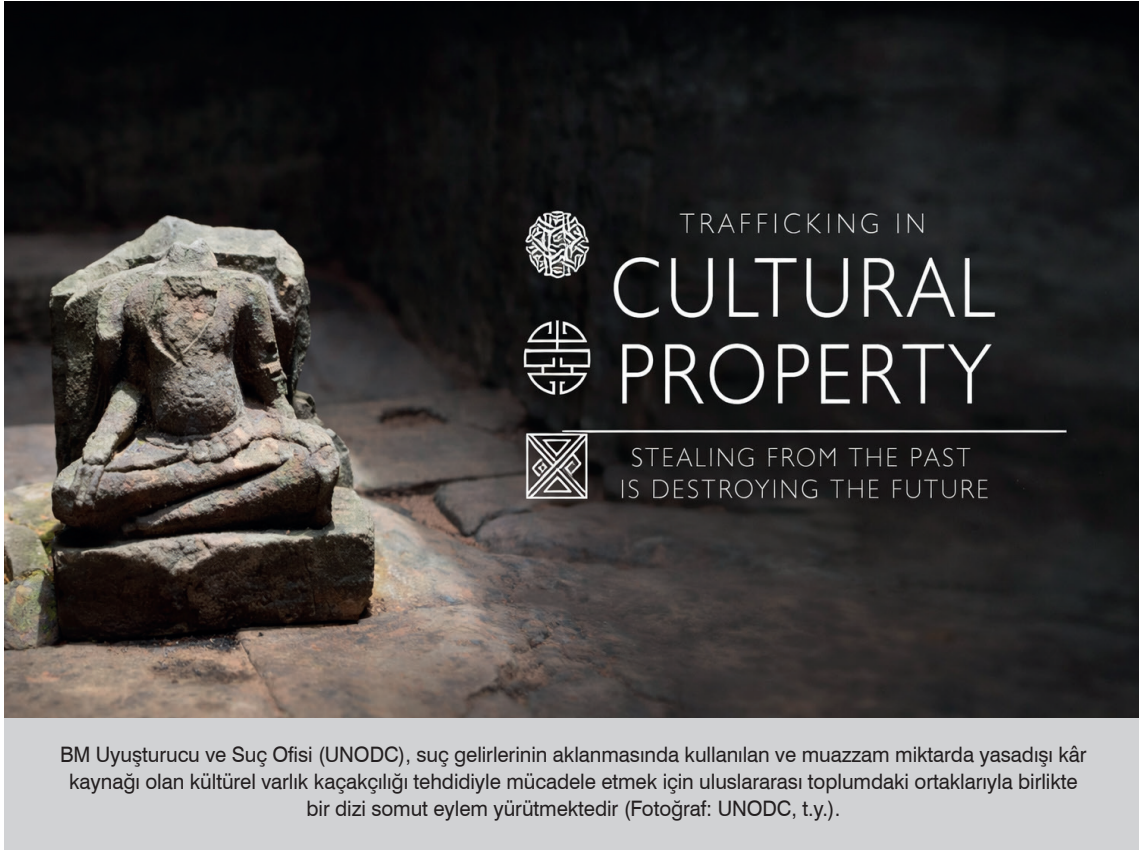
Kültür Varlığı Kaçakçılığıyla Mücadelede Milletlerarası Antlaşmaların Rolü

Kültür varlığı kaçakçılığının önlenmesi devletler arasında işbirliğini gerektirmektedir. Milletlerarası antlaşmalarla idari merciler, adli kurumlar, kolluk kuvvetleri ve gümrükler arasında işbirliği sağlanabilir. Bir antlaşma bulunmazsa dahi işbirliği, milletlerarası nezaket (international comity) ilkesine göre gerçekleşebilir. Ancak milletlerarası nezaket ilkesi devletleri işbirliği yapmaya zorlamaz. Buna karşın, işbirliğinin milletlerarası bir antlaşma ile kurulması, bu işbirliğine hukuki açıdan bağlayıcı nitelik kazandırmakta, taraf devletlerin hak ve yükümlülüklerini belirleyerek şeffaflık oluşturmakta ve böylece işbirliğinin daha etkin bir şekilde yürütülmesini sağlamaktadır. Özellikle iki taraflı milletlerarası antlaşmalar, çok taraflı antlaşmalara kıyasla, daha hızlı sonuç doğurabilir.

Yasadışı yollarla ülkeden çıkarılmış olan kültür varlıklarını ellerinde bulunduran diğer devletler bunları gönüllü olarak iade edebilir. Ancak kimi durumlarda iade talebinin zamanaşımına uğraması; kültür varlığının, iade talep eden devlete ait olduğunun ispatlanamaması; iyi niyetli müktesibin talep ettiği tazminatın ödenememesi iade taleplerinin reddedilmesi sonucunu doğurabilmektedir. Böyle bir durumda kültür varlığının iadesini talep eden devletler, gerilla taktiklerine başvurabilmektedir (Ekşi, 2024, ss. 291–295). Bu taktikler arasında iadeye yanaşmayan devlette yapılacak olan sergilere kültür varlıklarını ödünç olarak göndermeme, söz konusu ülkeden geleceklerin bilimsel araştırma ve kazılara katılmasına izin vermeme de yer almaktadır (Ekşi, 2024, s. 238). Devletler arasındaki kültür varlıklarının iadesindeki sorunları hukuki bir zemine oturtmak ve iş birliğini sağlamak amacıyla çok taraflı ve iki taraflı milletlerarası antlaşmalar yapılmaktadır. Bu antlaşmalarda han-

gi kültür varlıklarının iadeye konu olacağı, iade usulü ve şartları, gümrükler ve kolluk kuvvetleri arasında işbirliği ve bilgi paylaşımı konularına yer verilmektedir. Eğer antlaşmaya taraf olan bir devlet, onun gereklerini yerine yetirmezse antlaşmayı ihlal etmiş sayılır ve bu bağlamda uluslararası hukuka aykırı davranmış olur.

Kültür varlıklarının yasadışı ticaretiyle mücadeleyi ve işbirliğini öngören çeşitli çok taraflı antlaşmalar yapılmıştır (Ekşi, 2024, ss. 123–213). Kısaca “1970 UNESCO Konvansiyonu” olarak anılan *Kültür Varlıklarının Kanunsuz İthal, İhraç ve Mülkiyet Transferinin Önlenmesi ve Yasaklanması İçin Alınacak Tedbirlere İlişkin Konvansiyon* (Convention on the Means of Prohibiting and Preventing the Illicit Import, Export and Transfer of Ownership of Cultural Property) (United Nations Treaty Series, 1972), 1981 yılında Türkiye tarafından onaylanmıştır (Resmî Gazete, 1981). *Çalınan veya Yasa Dışı Yollarla İhraç Edilen Kültürel Objelere İlişkin 1995 UNIDROIT Konvansiyonu* (Convention on Stolen or Illegally Exported Cultural Objects) (International Institute for the Unification of Private Law [UNIDROIT], 1995), 1970 UNESCO Konvansiyonu’nun tamamlayıcısı olarak kabul edilmektedir (Roca-Hachem, 2005, s. 536; Schneider, 2001, s. 482). *Sınırşan Örgütülü Suçlara İlişkin Birleşmiş Milletler Sözleşmesi* (United Nations Convention against Transnational Organized Crime-UNTOC) (United Nations Treaty Series, 2000), 2000 yılında imzaya açılmış ve 2003 yılında yürürlüğe girmiştir. Türkiye tarafından da onaylanan (Resmî Gazete, 2003) Sözleşme, kültür varlıklarına karşı işlenen suçları da kapsamaktadır. “2017 yılında “Lefkoşa Konvansiyonu” (Nicosia Convention) olarak anılan ve Kıbrıs Rum Kesimi’nde imzaya açılan *Kültür Varlıklarına İlişkin Suçlar Hakkında Avrupa Konseyi Konvansiyonu* (Council of Europe Convention on

BM Uyuşturucu ve Suç Ofisi (UNODC), suç gelirlerinin aklanmasında kullanılan ve muazzam miktarda yasadışı kâr kaynağı olan kültürel varlık kaçakçılığı tehdidiyle mücadele etmek için uluslararası toplumdaki ortaklarıyla birlikte bir dizi somut eylem yürütmektedir (Fotoğraf: UNODC, t.y.).

Offences relating to Cultural Property-CETS No. 221) yapılmıştır (Council of Europe, 2022, s. 2). 1 Nisan 2022 tarihinde yürürlüğe giren Lefkoşa Konvansiyonu, Türkiye tarafından imzalanmamış ve onaylanmamıştır.

Boz'un (2023, s. 101) ve Ekşi'nin (2024, ss. 212–213) de ifade ettiği üzere adında doğrudan kültür varlıkları ibaresi yer almamış olsa bile bazı çok taraflı konvansiyonlar da kültür varlıklarına ilişkin suçlar hakkında uygulanmaktadır (söz konusu konvansiyonların listesi için bkz. Boz, 2023, s. 101; Ekşi, 2024, ss. 212–213). Bu konvansiyonların bir kısmı Avrupa Konseyi ve bir kısmı ise BM tarafından yapılmıştır. Avrupa Konseyi tarafından yapılan ve Türkiye'nin onayladığı milletlerarası antlaşmalar şunlardır: 1959 Ceza İşlerinde Karşı-

lıklı Yardım Avrupa Konvansiyonu (Resmî Gazete, 1968), 1990 Suçtan Kaynaklanan Gelirlerin Aklanması, Araştırılması, Ele Geçirilmesi ve El Konulmasına İlişkin Avrupa Konseyi Konvansiyonu (Resmî Gazete, 2004a), 1999 Avrupa Konseyi Yolsuzluğa İlişkin Ceza Hukuku Konvansiyonu (Resmî Gazete, 2004b) ve 2005 Suçtan Elde Edilen Gelirlerin Aklanması, Araştırılması, El Konulması ve Müsaderesi ile Terörizmin Finansmanına İlişkin Avrupa Konseyi Konvansiyonu (Resmî Gazete, 2016a). BM tarafından yapılan ve Türkiye'nin onayladığı milletlerarası antlaşmalar ise şunlardır: 2000 Sınır aşan Örgütlü Suçlara Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesi (Resmî Gazete, 2003) ile 2003 Birleşmiş Milletler Yolsuzlukla Mücadele Konvansiyonu (Resmî Gazete, 2006a).

Ayrıca kültür varlıklarına ilişkin iki taraflı işbirliği antlaşmaları da yapılmıştır. İki taraflı antlaşmaların ilgili olduğu alanlara göre başlıkları değişmektedir. Aslında bazı antlaşmaların başlığından hareketle anlaşmada kültür varlıklarının yasadışı ticaretine ilişkin hüküm bulunduğu sonucuna varılamamaktadır. Ancak anlaşmanın içeriği okunduğunda kültür varlıklarının yasadışı ticaretiyle mücadelede işbirliğinin öngörüldüğü anlaşılmaktadır. Konunun daha iyi anlaşılabilmesi için, ikili uluslararası anlaşmaların başlıkları ile bu anlaşmalarda kültür varlıklarının korunmasına ve yasa dışı ticaretinin engellenmesine yönelik iş birliğini öngören hükümlere birer örnek verilecektir.

Terör eylemlerinin finansman kaynaklarının kesilmesi, sadece kültür varlıklarının korunması açısından değil ulusal ve uluslararası güvenliğin sağlanması açısından da elzemdir.

(1) Türkiye'nin yaptığı kültürel alanda işbirliğine dair iki taraflı anlaşmaların bir kısmında kültür varlıklarına da yer verilmiştir. Örneğin, “*Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Panama Cumhuriyeti Hükümeti Arasında Kültürel İşbirliği Anlaşması*”nın (Resmî Gazete, 2016b) 1-3, 5-13. maddeleri sanat, kültür, arkeoloji, müzecilik, kütüphanecilik, somut olmayan kültürel mirasın korunması, kültürel mirasın korunması, restorasyonu ve bilimsel olarak araştırılması, bu konulara ilişkin kongre, sempozyum ve sergilere iştirak edilmesi konularında işbirliğini düzenlemektedir” (Ekşi, 2024, ss. 85–86).

(2) Gümrük alanında işbirliğine ilişkin iki taraflı antlaşmaların bazılarında kültür varlıklarının yasadışı ticaretinin önlenmesine ilişkin hükümler

yer almaktadır. Örneğin, *Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Angola Cumhuriyeti Hükümeti Arasında Gümrük Konularında Karşılıklı İdari Yardım Anlaşması* (Resmî Gazete, 2024), 2021 yılında Luanda’da imzalanmıştır. Bu Anlaşma’nın “hassas eşyanın yasa dışı ticaretine ilişkin bilgiler” başlıklı 8. maddesinde tarih, kültür veya arkeoloji bakımından yüksek değer taşıyan sanat eserlerinin” yasa dışı ticareti ile ilgili olarak taraflardan birinin gümrük mevzuatında suç teşkil eden eylemler hakkında iki devletin birbirine bilgi vermesi düzenlenmiştir (Angola ile Türkiye arasında yapılan antlaşma hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Ekşi, 2024, ss. 87–89).

(3) İki taraflı güvenlik antlaşmalarının bazıları kültür ve tabiat varlıkları kaçakçılığı dahil olmak üzere sınıraşan örgütlü suçlarla ilgili düzenleme içermektedir. “Kültür varlıklarının yasa dışı ticareti, terörün finansmanında ve kara para aklamada kullanılan yöntemlerden biridir. Terör eylemlerinin finansman kaynaklarının kesilmesi, sadece kültür varlıklarının korunması açısından değil ulusal ve uluslararası güvenliğin sağlanması açısından da elzemdir. Nitekim Azerbaycan ile Türkiye arasında 2013 yılında Ankara’da imzalanan *Türkiye Cumhuriyeti ile Azerbaycan Cumhuriyeti Hükümeti Arasında Güvenlik İşbirliği Anlaşması*’nda (Resmî Gazete, 2017a) kültür ve tabiat varlıklarıyla ilgili sınıraşan suçlarla mücadele, işbirliği yapılacak alanlardan biri olarak belirlenmiştir (Ekşi, 2024, ss. 89–90).

(4) “Türkiye’de yatırım yapacak olan yabancıların yatırımlarının korunması ve teşviki amacıyla çok sayıda devlet ile Türkiye arasında iki taraflı anlaşmalar yapılmıştır. Bu anlaşmaların önemli bir kısmında kültür ve tabiat varlıklarının korunmasına ilişkin olarak alınacak önlemlerin, yabancı yatırımlara getirilen kısıtlama veya yasaklama olarak yorumlanamayacağına dair hükümlere yer verilmiştir. Nitekim *Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Vietnam Sosyalist Cumhuriyeti Hükümeti Arasın-*

Kültür ve Turizm Bakanı Mehmet Nuri Ersoy ile İsviçre İçişleri Bakanı Alain Berset, Arkeolojik Kültür Varlıklarının Yasa Dışı İthalatı ve Transit Geçişinin Önlenmesi ile İadesine Yönelik Anlaşma'ya imza atıyor (Fotoğraf: Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2022).

da Yatırımların Karşılıklı Teşviki ve Korunmasına İlişkin Anlaşma'nın (Resmî Gazete, 2017b) 4(1)(c) maddesi uyarınca “işbu Anlaşma'nın hiçbir hükmü, bir Âkit Tarafı; sanatsal, tarihi ve arkeolojik değere sahip olan ulusal hazinelerin korunmasına yönelik olarak uygulanan; ayrımcı olmayan herhangi bir önlemi almayı, sürdürmeyi ya da uygulamayı önleyecek şekilde yorumlanamaz” (Ekşi, 2024, ss. 90–91).

(5) Türkiye, kültür varlığı kaçakçılığının, yasa dışı ticaretinin önlenmesine ve iadesine ilişkin çok sayıda iki taraflı milletlerarası antlaşma yapmıştır (Ekşi, 2024, ss. 68–81). Örneğin, Türkmenistan (Resmî Gazete, 1999) ve Özbekistan (Resmî Gazete, 1998) ile kültürel varlıkların kaçakçılığının önlenmesi ve iadesinin sağlanması konusunda karşılıklı yardımcı öngören anlaşma yapılmıştır.

Yukarıda beş başlık altında topladığımız iki ta-

raflı anlaşmalardan sadece kültür varlıklarının yasadışı ticaretiyle mücadeleyle ilgili olan ve İsviçre ile yapılan anlaşmayı inceleyeceğiz. Aslında bu anlaşma daha önce yazdığımız eserimizde (Ekşi, 2024, ss. 81–83) kısaca ele alınmıştır. Bununla birlikte burada anlaşma ayrıntılı olarak incelenecek ve kültür varlığı yönünden zengin bir ülke ile diğer ülkelerden aldığı kültür varlıklarını sergilemede başarılı bir ülke arasında yapılan anlaşmanın asimetrik yönleri ortaya konulacaktır. Amacımız her ne kadar kültür varlıklarının yasadışı ticaretiyle mücadelede işbirliği için yapılsa da yine de kültür varlığı yönünden zengin kaynak ülkelerle pazar ülkeler arasında yapılan anlaşmalarla pazar ülkelerinin yasadışı yollarla ülkelerine giren kültür varlıklarını iade etmemelerini sağlayacak hukuki kılıfları nasıl başarılı bir şekilde kullandıklarını ortaya koymaktır.

Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ve İsviçre Federal Konseyi Arasında Arkeolojik Kültür Varlıklarının Yasadışı İthal ve Transit Geçişinin Önlenmesi ile İadesine İlişkin Anlaşma

Milletlerarası antlaşmaların, kültür varlıklarının yasadışı ticaretiyle mücadele araçlarından biri olduğunu daha önce ifade etmiştik. Bu antlaşmalardan biri, Türkiye Cumhuriyeti Kültür ve Turizm Bakanı ile İsviçre Federal Konsey Üyesi ve İçişleri Bakanı tarafından 15 Kasım 2022 tarihinde Ankara’da imzalanan antlaşmadır. *Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ve İsviçre Federal Konseyi Arasında Arkeolojik Kültür Varlıklarının Yasadışı İthal ve Transit Geçişinin Önlenmesi ile İadesine İlişkin Anlaşma’nın başlangıç kısmında, Anlaşma’nın, her iki devletin taraf olduğu 1970 UNESCO Konvansiyonu’nun uygulanması için yapıldığı ifade edilmiştir. Ayrıca Anlaşma’nın giriş kısmında “kültür varlıklarının çalınmasının, yağmalanmasının, yasadışı ithalinin ve ihracının yasal kültür mübadelesini sekteye uğrattığına” vurgu yapılması da önemlidir.*

Anlaşma’nın incelemesine geçmeden önce bir hususun açıklığa kavuşturulması faydalı olacaktır. “Treaty”, “convention”, “agreement” kavramlarının Türkçe karşılığı olarak Resmî Gazete’de bazen “antlaşma”, bazen “antlaşma” ve özellikle son yıllarda “sözleşme” kavramları kullanılmaktadır. Burada, Türkçe karşılıkların bazen yerinde kullanılmadığına değinmeden, aşağıdaki açıklamalarda “anlaşma” kavramının kullanılmasının sebebinin, Resmî Gazete’de yayımlanan metinde de aynı kavramın yer alması olduğunu belirtmek isterim.

Anlaşma’nın Konusu ve Kapsamı

Türkiye ile İsviçre arasında yapılan Anlaşma’nın temel konusu ve amacı “kültür varlıklarının yasadışı transferini” önlemektir. Bu amacı gerçekleştirmek için iki ülke arasında kültür varlıklarının ithalatı, transit

geçışı ve ayrıca iadesi düzenlenmiştir (md. I/1).

Anlaşma’nın ekinde hem Türkiye’nin hem de İsviçre’nin iadesini talep edebileceği kültür varlığı kategorileri belirlenmiştir. Anlaşma’nın ekinde İsviçre açısından kültür varlığı kategorileri taş, maden, seramik, cam ve cam macunu, kemik, ahşap, deri/kumaş/çeşitli organik materyaller, resim ve kehribar olarak belirlenmiştir. Ancak bu sayımın tahdidi olmadığı belirtilmiştir. Buna karşın iadeye konu kültür varlıkları açısından zaman kısıtlaması getirilmiştir. Anlaşma “tarih öncesi zamanlardan 1500 M.S.’ye kadar olan döneme ait objeler için geçerli olacaktır”. Aynı zaman kısıtlaması Türkiye’nin iadesini talep edebileceği kültür varlıkları için de öngörülmüştür. Türkiye tarafından iadesi talep edilebilecek kültür varlığı kategorileri ise taş, maden, seramik, ahşap, kemik ve fildişi, cam, belgeler, tekstil, alçı ve sıva, insan ve hayvan kalıntıları, fosiller ve diğerleri (duvar resimleri, taş sanatı, panel resimleri) olarak belirlenmiş olmakla beraber bu sayım tahdidi değildir.

Anlaşma’nın IV(1)(b) maddesi uyarınca iade talebi, Anlaşma yürürlüğe girdikten sonra yasadışı olarak ithal edilmiş olan kültür varlıkları açısından uygulanacaktır. O halde 2023 yılı öncesi yasadışı yollarla İsviçre’ye kaçırılan kültür varlıklarının iadesi Anlaşma’ya istinaden talep edilemeyecektir. Ancak bunların gönüllü olarak veya mevzuat ve iki devletin taraf olduğu diğer milletlerarası antlaşmalar uyarınca iade edilmesinin önünde elbette bir engel bulunmamaktadır.

Anlaşma’nın Süresi

Anlaşma’nın XV. maddesi uyarınca, Anlaşma’nın süresi 5 yıldır. Fakat taraflarca 6 ay önceden diplomatik yollarla bildirimde bulunulmaması halinde Anlaşma’nın süresi 5 yıllık sürelerle kendiliğinden uzayacaktır. Anlaşma sona erdirilse dahi derdest olan davalar bundan etkilenmeyecektir. Anlaşma’nın süreli olarak yapılması isabetli olmamıştır. Zira bir kültür varlığının iadesi hususunda taraf devletler arasında siyasi veya diplomatik bir gergin-

liğin ortaya çıkması halinde, Anlaşma'nın süresinin dolmasının beklenmesi ve bu süre dolana kadar yükümlülüklerin fiilen askıya alınması mümkün hale gelebilecek; bu durum, anlaşmanın 6 ay önceden bildirimde bulunularak sonlandırılmasına zemin hazırlayacaktır.

Anlaşma'nın Uygulanmasında İsviçre ve Türkiye'nin Yetkili İdari Birimleri ve Görevleri

Anlaşma'nın IX. maddesinde Türkiye açısından yetkili idare olarak Kültür ve Turizm Bakanlığı; İsviçre Konfederasyonu açısından Federal İçişleri Bakanlığı, Federal Kültür Ofisi, Kültür Varlıklarının Uluslararası Transferi İhtisas Kurumu (Federal Department of Home Federal Office of Culture Specialized Body for the International Transfer of Cultural Property) yetkilendirilmiştir. Söz konusu idari birimler doğrudan iletişime geçebilirler. Anlaşma'nın ekinde hem Türkiye'nin hem de İsviçre'nin Anlaşma'nın kapsamına giren kültür varlıklarının kategorileri belirlenmiştir. Her iki devletin yetkili idari birimleri her iki listede yer alan kategorilerde liste halinde belirtilen kültür varlıklarını etkileyen hırsızlık, yağma, kayıp ve diğer olayları yetkili idareler aracılığıyla birbirine bildireceklerdir (md. X/1). İsviçre ve Türkiye kültür varlıklarının devrine ilişkin iç hukuklarında meydana gelen her türlü değişikliği derhâl ve karşılıklı olarak bildireceklerdir (md. X/2).

Söz konusu yetkili idareler, Anlaşma'nın uygulanmasını düzenli olarak gözden geçirirler; gerekli olan hallerde Anlaşma'da değişiklik yapılmasını önerebilirler; kültürel mübadele alanında işbirliğinin artmasını teşvik edecek teklifleri de görüşebilirler. Her iki devletin yetkili idari makamlarının temsilcileri en geç bu Anlaşmanın süresinin sonunda, İsviçre'de veya Türkiye'de bir araya geleceklerdir. Ayrıca, özellikle kültür varlıklarının devri konusunda yürürlükte olan hukuki düzenlemeler ve idari yapılarda önemli değişiklikler konusunda toplantı düzenlenebilir (md. XII).

Anlaşma'nın Uygulanmasında Doğrudan veya Dolaylı Rolü Bulunan İsviçre ve Türkiye'deki Kurumların Bilgilendirilmesi

Anlaşma'nın VII. maddesi, Anlaşma'nın içeriğinin ilgili makamlara veya kurumlara duyurulmasına ilişkin esasları düzenlemektedir. Buna göre taraflar, Anlaşmanın hükümlerini; özellikle kültür ve sanat alanında faaliyet gösteren kişi ve kuruluşlar, koleksiyonerler ile gümrük ve ceza kovuşturması makamları gibi Anlaşmadan etkilenen çevrelere açıklamak ve bu kesimlerin bilgilendirilmesini sağlamakla yükümlüdür (md. VII). Amaç kültür varlıklarının yasadışı ticaretiyle doğrudan veya dolaylı olarak mücadele eden idari ve adli mercileri Anlaşma'nın varlığından haberdar etmektir.

Yasadışı İthalatın Yasaklanması

Yasadışı ticarete konu olan kültür varlıkları kimi zaman değersiz objeler olarak gümrüğe beyan edilebilmekte veya üzerinde onların kültür varlığı olduğunun görünür kılınmasını engelleyecek bazı işlemler yapılmaktadır. Ayrıca kültür varlığının ithalatını yapan ülkenin mevzuatında ihracat ve ithalat izin belgesinin alınması zorunluluğu olmayabilir. Bu nedenle Anlaşma'nın II. maddesinde Anlaşma'nın diğer tarafı kültür varlıklarının ihracatı için izin alınmasını şart koşuyorsa, bu izin, gümrük idarelerine ibraz edilmesi yükümlülüğü öngörülmüştür. Bu maddede ayrıca ithalat ülkesinin gümrük yetkililerinin, ihracat ülkesinin yasal düzenlemelerine uyulduğunun kanıtlanması şartını öngörmüştür. Elbette ithalat ülkesinin gümrük yetkililerine sunulan ihracat izinleri de dahil ihracata ilişkin belgelerin sahte olması olasılığı vardır. Eğer belgelerin sahte olduğu anlaşılırsa kültür varlıkları ihraç ülkesine iade edilecektir. Bu belgelerin sahte oldukları anlaşılmaksızın ithalatına izin verilebilir. Ancak böyle bir durumda kültür varlığının Anlaşma'da öngörülen usul uyarınca iade edilmesi gerekir.

Ayrıca gümrük beyannamesinde kültürel varlığın türünün yanı sıra “üretim yerinin veya arkeolojik ya da paleontolojik kazıların sonucunda elde edilmişse, kültür varlığının çıkarıldığı yerin mümkün olduğunca ayrıntılı bir açıklaması” gerekmektedir (md. II).

Anlaşma Uyarınca Yasadışı İthalata Konu Kültür Varlıklarının İadesi

Gönüllü İade

Anlaşma'nın IV(4). maddesi uyarınca iadede asıl olan gönüllülüktür. Üstelik gönüllü olarak iade edilen kültür varlıkları konusunda zamanaşımı süresi uygulanmayacaktır. Bu maddeye göre, “Anlaşma'nın tarafları, diğerine yasadışı olarak ithal edilmiş olan kültür varlıklarının karşılıklı iyi niyet çerçevesinde ve *zaman kısıtlaması olmaksızın* gönüllü iadesine ilişkin müzakereleri destekler”. Eğer yasadışı olarak bir âkit devlete ithal edilen kültür varlığı gönüllü olarak iade edilmiyorsa o zaman dava açılacaktır.

Dava Yoluyla İade

Yetkili Mahkeme ve Uygulanacak Hukuk

Anlaşma'nın III. maddesi kültür varlıklarının iadesine ilişkin olarak yetkili mahkemeyi, uygulanacak hukuku ve idari destek usullerini düzenlemektedir. Buna göre, Anlaşma'nın taraflarından biri, ülkesinden yasadışı yollarla çıkarılan ve diğer devlete götürülen bir kültür varlığının iadesi için dava açabilir. Bu davada kültür varlığının bulunduğu devletin mevzuatı uygulanacaktır.

İsviçre, kültür varlıklarının yurt dışına iadesi için özel bir kanun yapmıştır. Bu Kanun kısaca “Kültür Varlıkları Transfer Kanunu” (Cultural Property Transfer Act) olarak anılan *Kültür*

Varlıklarının Uluslararası Transferine İlişkin Federal Kanun'dur (Federal Act on the International Transfer of Cultural Property-CPTA). Kültür Varlıkları Transfer Kanunu, sözkonusu varlıkların İsviçre'ye ithalatını, transit geçişini, ihracatını, İsviçre tarafından iadesini ve yasa dışı transferlere karşı alınacak önlemleri düzenlemektedir.

Kültür Varlıkları Transfer Kanunu'nun başlangıç kısmında ifade edildiği üzere, bu Kanun'un dayanaklarını İsviçre Federal Anayasası'nın 69(2). maddesi ile 95(1). maddesinin yanı sıra 1970 UNESCO Konvansiyonu ve *2001 UNESCO Sualtı Kültürel Mirasının Korunmasına İlişkin Konvansiyon* oluşturmaktadır. Kültür Varlıkları Transfer Kanunu'nun 7. maddesi uyarınca ithalat sırasında ihracat izninin sunulması gerekir. İsviçre, 1970 UNESCO Konvansiyonu'nun uygulanması için bu Konvansiyona taraf bazı devletlerle iki taraflı anlaşmalar da yapmıştır (Siehr, 2008, s. 409). İsviçre'nin Türkiye de dahil iki taraflı anlaşma yaptığı diğer ülkelerden İsviçre'ye ithal edilen kültür varlıkları için ihracat izin belgesi aranılmaktadır (Federal Office of Culture, 2023). Federal Konsey; İtalya, Yunanistan, Kolombiya, Mısır, Kıbrıs Rum Kesimi, Çin, Peru, Meksika, Türkiye ve Bolivya ile ikili anlaşmalar yapmıştır (Federal Office of Culture, 2026).

Kültür Varlıkları Transfer Kanunu'nun 3. maddesine göre, İsviçre kültürel mirası açısından büyük önem taşıyan (significant importance for the Swiss cultural heritage) ve Federal Sicil'de (Federal Register) tescil edilmiş olan kültür varlıkları, kazandırıcı zamanaşımı yoluyla veya iyi niyetle iktisap edilemeyeceği gibi İsviçre'nin iade hakkı zamanaşımına tabi değildir.

Türkiye, devlete ait kültür varlıklarının iadesinde zamanaşımı süresi uygulamamaktadır.

Buna karşın İsviçre uygulamaktadır. Kültür Varlıkları Transfer Kanunu'nun 9(1). maddesine göre, yasadışı olarak İsviçre'ye ithal edilmiş bir kültür varlığını elinde bulunduran kişiye karşı söz konusu kültür varlığının ait olduğu devlet tarafından iade davası açılabilir. Ancak yabancı bir devlet tarafından kültür varlığının iadesi için açılacak olan dava zamanaşımına tabidir. 9(4). madde uyarınca yabancı devletin iade talebini, kültür varlığının nerede bulunduğu ve kimin elinde bulunduğu öğrendiği tarihten itibaren 1 yıl içinde kullanılması gerekir. Ancak iade talebi, kültür varlığının hukuka aykırı olarak ihraç edilmesinden itibaren en geç 30 yıl sonra zamanaşımına uğrar. Zamanaşımı, Kültür Varlıkları Transfer Kanunu'nun görüşmeleri sırasında en tartışmalı konulardan biri olmuştur (Noth & Noth, 2005, s. 81). Kanun'un gerekçesinde 9. maddeye ilişkin görüşmeler sırasında ulusal mevzuata göre özel korumaya tabi olan kamu koleksiyonları ve dini koleksiyonlar (public collections and ecclesiastical collections) açısından zamanaşımı süresinin 75 yıl olarak öngörülmesi veya iade davalarının zamanaşımına tabi kılınmaması hususlarının görüldüğü, fakat sonradan bu fikirden vazgeçildiği ifade edilmiştir (Federal Department of the Interior, 2001, s. 197).

İade Davasında Zamanaşımının Tabi Olduğu Hukuk

Anlaşma'nın IV(3). maddesine göre, iade talebi, kültür varlığının yasadışı olarak bulunduğu devletin mevzuatına tabidir. Örneğin, Türkiye, yasadışı yollarla Türkiye'den çıkarılan ve İsviçre'ye ithal edilen bir kültür varlığının iadesi için dava açmak isterse, zamanaşımı süresi İsviçre hukukuna göre belirlenecektir.

Aleyhine İade Davası Açılan Devletin Görevleri

Anlaşma uyarınca kültür varlığının bulunduğu yerdeki yetkili idare, yani Türkiye Cumhuriyeti Kültür ve Turizm Bakanlığı veya İsviçre Federal İçişleri Bakanlığı Federal Kültür Ofisi Kültür Varlıklarının Uluslararası Transferi İhtisas Kurumu, kültür varlığının yerinin tespiti; yetkili mahkemenin belirlenmesi; uzman avukatların bulunması; iade gerçekleşinceye kadar kültür varlığının geçici olarak muhafaza altına alınması ve koruyucu bakımının sağlanması; kültür varlığının ülkesine yasadışı ithalatının nasıl gerçekleştiğinin araştırılması ve elde edilen bilgilerin karşı tarafla paylaşılması hususlarında davayı açan tarafa idari destek ve tavsiye sağlayacaktır (md. III/4).

Dava Açan Devletin İspatla Yükümlü Olduğu Hususlar

Kültür varlığının iadesi için dava açan devletin, IV. madde uyarınca bu varlığın Anlaşma'nın ekinde yer alan listelenen kategorilerden birine girdiğini ve Anlaşma'nın yürürlüğe girmesinden sonra diğer devlete yasadışı olarak ithal edildiğini kanıtlamalıdır. Anlaşmanın 1(2) maddesinde, Anlaşmanın münhasıran (exclusively) ekte listelenen kültürel varlık kategorilerine uygulandığını belirtmektedir. Bu hüküm, Anlaşmanın kapsamının yalnızca bu kategorilerle sınırlı olduğu izlenimini vermektedir. Ancak, neyse ki Anlaşma'nın ekinde, "listelenen objeler dahil ancak bunlarla sınırlı olmamak üzere" ifadesi yer aldığından, kapsamın daha geniş tutulduğu ve sadece belirtilen kategorilerle sınırlandırılmadığı anlaşılmaktadır. Ayrıca *Anlaşma'nın yürürlüğe girmesinden önce* İsviçre veya Türkiye'ye yasadışı yollarla ithal edilen kültür varlıklarının iadesinin kapsam dışı tutulması da Anlaşma'nın zayıf noktalarından biridir.

İade Talebinin Askıya Alınacağı Haller

Anlaşma'nın IV(2). maddesinde sayılan hallerde, davaya bakan mahkeme iade talebini yerine getirmez ve askıya alabilir. Bu haller şunlardır: (1) İade isteyen devletin ülkesinde doğal afetlerin veya (2) silahlı çatışmaların ya da (3) kültür varlığını tehlikeye düşüren diğer istisnai olayların olması sebebiyle kültür varlığını koruyamaması.

Dikkat edilecek olursa iade istemi reddedilmekte, mücbir sebeplere bağlı olarak iade istemi askıya alınmaktadır. Askıya alma açısından bir üst süre öngörülmemekle beraber maddenin ifadesinden söz konusu olaylar nedeniyle kültür varlığının korunması mümkün olmayacağı sürece askıya alma devam edecektir. Ancak burada iade talep eden devletin, söz konusu kültür varlığının başka bir ülkeye iadesini talep edip edemeyeceği konusunda bir açıklık yoktur. Anlaşma'nın iki devlet arasında yapılması sebebiyle iadenin de bu iki devletten birine yapılması anlayışından hareket edilmiştir. Fakat örneğin, Türkiye'ye deprem sebebiyle iade edilemeyen bir kültür varlığının KKT-C'ye iade edilmesi istenseydi İsviçre bunu kabul etmek zorunda kalır mıydı sorusunun cevabı Anlaşma'da yoktur. Bununla beraber iade davasında uygulanacak hukuk, İsviçre mevzuatı olacağından bu soruya İsviçre hukuku uyarınca cevap aranacaktır.

İade Talep Eden Devletin Karşılama ile Yükümlü Olduğu Masraflar ve Tazminat

Kültür varlığının iadesini talep eden âkit devlet, onun korunması, bakımı ve iadesi için gerekli olan masraflara katlanacaktır (md. V/1). İade talep eden âkit devlet, ayrıca 1970 UNESCO Konvansiyonu'nun 7(b)(ii) maddesinde de

öngörüldüğü üzere, kültür varlığını iyi niyetle iktisap etmiş kişiye adil bir tazminat ödeyecektir. Tazminatın tutarı davanın açıldığı devletin hukukuna göre belirlenecektir. Kültür varlıklarının iadesi davalarında karşılaşılan en tatsız durumlardan biri de bir devletin kendisine ait bir kültür varlığını geri alırken tazminat ödemek zorunda kalmasıdır. Ayrıca bu tazminatın iadeyi yapacak olan devletin hukukuna göre belirlenmesi kimi zaman tazminat tutarının yüksek olması sonucunu doğurmaktadır. Örneğin, iade için dava açan Türkiye olmasına rağmen İsviçre mahkemesi tazminat tutarını belirlerken kendi hukukunu uygulayacaktır. Tazminat tutarının yanı sıra tazminatın adil olması da İsviçre hukukuna göre belirlenecektir.

Kültür Varlığının İadesi Sonrası Yükümlülükler

Anlaşma'nın VI. maddesi iade sonrası kültür varlığını alan devlete birtakım yükümlülükler yüklemiştir. Dava yoluyla kültür varlığını geri alan devlet, onu, (1) makul ölçüde koruyacak; (2) erişilebilir olmasını sağlayacak ve (3) iadeyi yapan devlette düzenlenecek olan sergilere gönderecektir. Burada erişilebilir olmaktan kasıt bilimsel araştırmalarda kullanılması, ziyarete açılması ve sergilenebilir olmasını ifade etmektedir.

Kültür varlığını geri alan devletin iade sonrası yükümlülüklerini düzenleyen VI. madde yalnızca iade için dava açılması halinde uygulanacaktır. Buna karşın gönüllü iade halinde uygulanmayacaktır. Zira VI. maddede "the party filing suit" ifadesi kullanılmıştır.

Anlaşma'nın VI. maddesi, kültür varlığı açısından Türkiye kadar zengin olmayan ancak sergileme konusunda oldukça başarılı olan İsviçre'nin

iade ettiği kültür varlıklarından yararlanmaya devam edeceğinin göstergesidir.

Türkiye-İsviçre Kültürel İşbirliği ve Eğitimin Teşvik Edilmesi

Anlaşma'nın VIII. maddesi İsviçre ile Türkiye arasında kültürel işbirliğini ve eğitim faaliyetlerinin geliştirilmesini düzenlemiştir. Bu madde uyarınca taraflar; tecrübe alışverişinde bulunulması, ortak projelerin hayata geçirilmesi ile seminer, çalıştay ve benzeri toplantıların düzenlenmesi gibi faaliyetleri teşvik etmeyi taahhüt etmektedir. Ayrıca ören yerleri ve antik anıtların muhafazası ve tanıtımı ile arkeoloji ve etnografya müzelerine ilişkin konular, işbirliği alanları arasında sayılmaktadır. Bunun yanı sıra her iki tarafın da ilgi alanına giren arkeoloji sergilerinin karşılıklı olarak mübadelesi veya ortak şekilde düzenlenmesi de madde kapsamında öngörülen işbirlikleri arasında yer almaktadır.

İşbirliği sadece iki devlet arasında öngörülmüştür. Daha önce ifade ettiğimiz üzere UNESCO, INTERPOL, ICOM ve WCO kültür varlıklarının yasadışı ticaretiyle uluslararası düzeyde mücadele eden organizasyonlardır. Her ne kadar iki devlet arasında yasadışı kültür varlığı ticaretiyle mücadelenin çerçevesini çizen bir anlaşma yapılmış olsa da Anlaşma'nın uygulanması sırasında söz konusu organizasyonlardan bilgi, destek ve yardım alınması ihtiyacı ortaya çıkabilir. İşte bu sebeple İsviçre ve Türkiye'nin, Anlaşma'nın yürütülmesinde UNESCO, INTERPOL, ICOM ve WCO başta olmak üzere kültür varlıklarının yasadışı transferiyle mücadele etmekten sorumlu uluslararası kurumlarla işbirliği yapması öngörülmüştür (md. XI).

Anlaşma'nın Kültür Varlıklarının Yasadışı Ticaretinin Önlenmesine İlişkin Diğer Çok Taraflı ve İki Taraflı Anlaşmalarla İlişkisi

Türkiye ile İsviçre arasındaki Anlaşma, 1970 UNESCO Konvansiyonu'nun uygulanmasını sağlamak üzere yapılmıştır. Bu Konvansiyon'un yanı sıra diğer iki taraflı ve çok taraflı anlaşmalarla ilişkisi de düzenlenmiştir. Anlaşma'nın "diğer uluslararası anlaşmalarla ilişki" başlığını taşıyan XIII. maddesine göre, bu Anlaşma, İsviçre ve Türkiye'nin taraf olduğu diğer çok taraflı, iki taraflı milletlerarası anlaşmalardan doğan yükümlülüklerini hiçbir şekilde etkilemez. Ayrıca "Ceza İşlerinde Karşılıklı Yardımlaşmaya Dair 20 Nisan 1959 Tarihli Avrupa Sözleşmesi (Resmî Gazete, 1968), kültür varlıklarının kanunsuz transferinin önlenmesi açısından özellikle önemlidir ve bu Sözleşme geçerli olmaya devam edecektir."

Anlaşma'nın Uygulanması ve Yorumu Konusunda Türkiye ve İsviçre Arasında Ortaya Çıkabilecek Uyuşmazlıkların Çözümü

Anlaşma'nın XIV. maddesinde iki devlet arasında Anlaşma'nın yorumlanması ve uygulanmasından kaynaklanacak olan uyuşmazlıkların barışçıl yollarla çözümü kabul edilmiştir. Henüz *uyuşmazlık boyutuna varmamış yorum ve uygulama farklılıkları* ile *uyuşmazlık boyutuna varmış yorum ve uygulama farklılıkları* arasında ayırım yapılmıştır. Anlaşmanın uygulanması konusunda genel veya belirli bir durumla ilgili olarak Kültür ve Turizm Bakanlığı ile İsviçre Federal İçişleri Bakanlığı Federal Kültür Ofisi Kültür Varlıklarının Uluslararası Transferi İhtisas Kurumu sözlü veya yazılı görüş teatisinde bulunacaklardır. Anlaşma'nın yorumlanmasına, uygulanmasına ve yürütülmesine ilişkin anlaşmazlıklar, istişarelere ve müzakerelere konu edilebilir.

Sonuç

İsviçre bir yandan üçüncü ülkelerden kültür varlıklarını ödünç almakta ve sergilemekte (Noth & Noth, 2005, s. 73) diğer yandan sınıraşan güvenli ülke (extraterritorial safe havens) diğer bir ifadeyle sınıraşan sığınma (extraterritorial refuge) olanağı sağlamaktadır (Ekşi, 2025, ss. 126–127). Ayrıca İsviçre, II. Dünya Savaşı'ndan itibaren kültür varlıklarının ithalatında ABD, İngiltere ve Fransa'nın yanı sıra önemli bir pazar ülkesi haline gelmiştir (Federal Department of the Interior, 2001, ss. 183–184; Noth & Noth, 2005, s. 73). Milyarlarca dolar değerinde kültür varlığının ülkeye getirildiği; açılan davaların ülkenin yasadışı kültür varlığı ticareti açısından önemli bir merkez olduğunu (hub in the unlawful transfer) gösterdiği (Gisler, 2016); basında yer alan bu yöndeki haberlerin ve açılan davaların İsviçre'nin kültür varlıklarını koruma ve bu alandaki uzmanlığına ciddi zarar verdiği Kültür Varlıkları Transfer Kanunu'nun gerekçesinde belirtilmiştir (Federal Department of the Interior, 2001, ss. 183–184). İsviçre'nin yasadışı ticarete cazibe merkezi olmasının en önemli sebeplerinden biri 1970 UNESCO Konvansiyonu'nun uygulanması için yapılan Kültür Varlıkları Transfer Kanunu'nun yürürlüğe girmesinden ve iki taraflı anlaşmaların yapılmasından önce kültür varlıklarının İsviçre'ye serbestçe ithal edilebilmesi ve diğer ülkelerin ihracat yasaklarına ilişkin mevzuatın dikkate alınmamasıydı (von Segesser & Jolles, 2005, ss. 187–188). Kültür Varlıkları Transfer Kanunu'nun yürürlüğe girdiği 2005 yılından beri yaptığı iki taraflı antlaşmalarda diğer devletin ihracat mevzuatına uyulması zorunluluğu getirilmiştir. Nitekim Türkiye ile yapılan Anlaşma'da Türkiye'nin ihracat mevzuatına uyulduğunun İsviçre gümrüklerine kanıtlanması zorunludur.

Milletlerarası antlaşmalar çalınmış veya yasadışı yollarla ülkeden çıkarılmış olan kültür varlıklarının iadesinde önemli birer araçlardır. Nitekim İsviçre ile yapılan Anlaşma'nın yürürlüğe girmesinin ardından 37 kültür varlığının iadesi sağlanmıştır (Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2023). Yine bu Antlaşma kapsamında 7 kültür varlığının İsviçre'den iadesi sağlanmış ve Bodrum Sualtı Arkeoloji Müzesi'nde sergilenmeye başlanmıştır (Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2025).

İade konusu kültür varlıklarının belirli kategorilerle sınırlandırılması, kapsamı daraltarak bazı önemli eserlerin iadesini engelleyebilme ve kültürel mirasın bütünselliği açısından sınırlayıcı bir durum yaratma risklerini beraberinde getirmektedir.

Bununla birlikte, Anlaşma'nın bazı yönlerden zayıf ve Türkiye aleyhine asimetric olduğunu belirtmek gerekir. Kanaatimizce Anlaşma'nın zayıf ve asimetric olan yönleri şunlardır:

(1) Anlaşma'nın 5 yıllık süreyle yapılması ve 5 yılın dolmasına 6 ay kala Türkiye veya İsviçre tarafından feshedilmedikçe 5 yıllık sürelerle anlaşmanın süresinin kendiliğinden uzaması, Anlaşma'nın uzatılmaması riskini doğurabilir.

(2) İadesi istenecek kültür varlığının, Anlaşma yürürlüğe girdikten sonra o ülkeye yasadışı yollarla ithal edilmesi (md. IV/1-b), Anlaşma'nın en zayıf noktasını teşkil etmektedir.

(3) İade davasında yasadışı ithalatın yapıldığı devletin hukukunun uygulanması (md. III/3), Türkiye açısından bir asimetric teşkil etmektedir.

2024 yılında M.S. 5'inci ve 7'nci yüzyıllar arasına tarihlenen bir kandilin İsviçre'den Türkiye'ye iadesi sağlanmıştır (Fotoğraf: KVMGM, 2024).

(4) Madde IV(3) uyarınca iade davalarının zamanaşımı süresinin iadeyi yapacak devletin mevzuatına tabi kılınması, özellikle kültür varlıklarının yerinin uzun yıllar sonra tespit edildiği durumlarda, iade taleplerinin zamanaşımı gerekçesiyle reddedilmesine neden olabilir.

(5) Kültür varlığını iade edecek kişinin iyi niyetli olması sebebiyle iade talep edenin tazminat ödemesi, 1970 UNESCO Konvansiyonu'nun 7(b)(ii) maddesinde kabul edilmiştir. Türkiye ile İsviçre arasında yapılan Anlaşma'nın V(2). maddesinde bu hükme atıf yapılmış ve iade talep eden devletin, kültür varlığını iyi niyetle edinmiş kişiye *adil* bir tazminat ödemesi öngörülmüştür.

Aşağıda, yukarıda beş başlık altında toplanan hususların Türkiye aleyhine asimetrik sonuçlar doğurmasının nedenleri incelenecektir.

Bu Anlaşma kapsamında en fazla iade talep edecek devlet, Türkiye'dir. Yoğun şekilde kültür varlığı iadesiyle karşı karşıya kalan İsviçre veya Anlaşma'nın yorumlanması ve uygulanmasında İsviçre ile Türkiye arasında ortaya çıkan farklılıklar, 5 yıllık sürenin dolmasına 6 ay kala Anlaşma'nın feshedilmesi ve süresinin uzatılmaması riskini doğurabilir.

İade konusu kültür varlıklarının belirli kategorilerle sınırlandırılması, kapsamı daraltarak bazı önemli eserlerin iadesini engelleyebilme ve kültürel mirasın bütünselliği açısından sınırlayıcı bir durum yaratma risklerini beraberinde getirmektedir. Bununla birlikte gerek Türkiye gerekse İsviçre açısından, Anlaşma ekindeki iki listede belirtilen kategorilerin sınırlı olmadığı ifade edildiğinden, bu kategorik belirleme gerçek anlamda Anlaşma'nın uygulama alanını daraltmayacaktır.

Ancak Anlaşma'ya zaman açısından getirilen iki sınırlama, onun uygulama alanını daraltmaktadır. Birinci zaman sınırlaması, Anlaşma'nın eklerinde yer almaktadır ve buna göre Anlaşma "tarih öncesi zamanlardan 1500 M.S.'ye kadar olan döneme ait objeler için geçerli" olacaktır. İkinci zaman sınırlaması, iade davasına ilişkin IV(1)(b) maddesinde yer almaktadır ve buna göre sadece Anlaşma yürürlüğe girdikten sonra yasadışı olarak ithal edilmiş objelerin iadesi istenebilecektir. Anlaşma'nın yalnızca yürürlüğe girdikten sonra yasadışı yollarla ithal edilen kültür varlıklarının iadesi taleplerine uygulanması, yürürlük tarihinden önce gerçekleşmiş yasadışı ticareti kapsam dışında tutarak Anlaşma'nın kapsayıcılığını zayıflatmaktadır.

Özellikle kara paranın aklanması için kültür varlıklarının satın alınması örneğinde olduğu gibi satın alma bedelinin gerçek değerinden çok yüksek tutulması ihtimali vardır.

Anlaşma kapsamında en fazla iade talebinde bulunacak olan ülke Türkiye'dir. Türkiye tarafından açılacak olan iade davalarında yasadışı ithalatın yapıldığı devletin hukukunun uygulanması, iade talebinde bulunan taraf yerine iade edecek tarafı koruyan İsviçre hukukunun uygulanması sonucunu doğuracaktır.

Anlaşmanın IV(3). maddesi uyarınca iade taleplerinin kültür varlığının yasa dışı yollarla ithal edildiği ülkenin mevzuatına tabi olması, meşru iade taleplerinin reddedilmesine yol açabilmek-

tedir. Zamanaşımı süresi dolana kadar kültürel objenin saklanması ve süre dolduktan sonra gün ışığına çıkarılması kültür varlıklarıyla ilgilenen aktörlerce bilinen yöntemlerden biridir (Velioglu Yıldızcı, 2023, s. 67). Amaç, kültür varlıklarının yasadışı ticaretiyle mücadele ve yasadışı olarak yerlerinden edilmiş kültür varlıklarının iadesini sağlamak olduğundan Anlaşma'da iade davalarında ulusal mevzuatta öngörülmesi olsa bile zamanaşımı süresinin uygulanmayacağı yönünde bir hüküm konulması daha isabetli olurdu.

Son olarak, Türkiye ile İsviçre arasındaki Anlaşma uyarınca iade talep eden devlet, ülkesinden yasadışı yollarla çıkarılan ve kendisine ait olan kültür varlığını geri alırken bile iyi niyetle iktisap edene belirli bir meblağı ödemekle yükümlü kılınmaktadır. İade talep eden devletin, kültür varlığını iyi niyetle edinmiş kişiye adil bir tazminat ödemesi, zaten kültür varlığı yasadışı ticarete konu edildiği için mağdur olan devleti ikinci defa mağdur duruma düşürmektedir. Kültür varlığı ticareti yapan aktörlerin, söz konusu varlığın yasa dışı işlemlere tabi olduğunu bilmemeleri ve iyi niyetli müktesip olarak kabul edilmeleri, hayatın olağan akışına aykırıdır. Bu hususun, kültür varlıklarının yasa dışı ticaretine ilişkin yeni milletlerarası anlaşmalar yapılırken tekrar değerlendirilmesi yerinde olacaktır. Ayrıca iyi niyetin ispatı da ayrı bir değerlendirmeyi gerektirmektedir. Türkiye ile İsviçre arasındaki Anlaşma'da ödenecek tazminatın yapılan koruma ve bakım masraflarının yanı sıra satın alma bedelinin gözönünde bulundurulması "adil" şekilde (just compensation) belirlenmesinden söz edilmiştir. Dolayısıyla iade talep eden devletin, yasadışı ticarete konu kültür varlığını iyi niyetle iktisap eden kişiye ödeyeceği tazminat her somut olayda ayrıca belirlenecektir. İyi niyetli müktesibin o kültür var-

lığını alırken ödediği meblağın aynen ödenmesi değil adil bir tazminatın ödenmesinden söz edilmiştir. Kültür Varlıkları Transfer Kanunu'nun 9(5) (6). maddesine göre, iade talep eden, kültür varlığını iyi niyetle edinen kişiye, satın alma bedelini, kültür varlığının korunması ve bakımı için yapılan masrafları kapsayan bir tazminat ödeyecektir. Ödeme yapıncaya kadar iyiniyetli müstesip, kültür varlığını alıkoyma hakkını kullanabilir. Bir görüşe göre, tazminatın piyasa değeri yerine satın alma bedeli esas alınarak; buna faiz, işlem masrafları ve koruma için yapılan zorunlu giderlerin eklenmesi yeterlidir (Noth & Noth, 2005, s. 82). Kültür Varlıkları Transfer Kanunu'nun 9(5). maddesinde "tazminat" kavramı kullanılmışken Türkiye ile İsviçre arasında yapılan Anlaşma'nın V(2). maddesinde "adil tazminat" kavramı kullanılmıştır.

Özellikle kara paranın aklanması için kültür varlıklarının satın alınması örneğinde olduğu gibi satın alma bedelinin gerçek değerinden çok yüksek tutulması ihtimali vardır. Hatta kanaatimizce, iyi niyetli muhtesip olduğunu öne süren kişinin yaptığı ödemeye ilişkin banka dekontu ve benzeri gibi bir belgesi yoksa iyi niyetle iktisabın varlığı kabul edilmemelidir. 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 200. maddesi uyarınca, belirli meblağı aşan iddiaların yazılı delille ispatlanması gerekir. Fakat Anlaşma uyarınca tazminat talepleri ve iyi niyetin ispatı, davaya bakan mahkemenin hukukuna tabidir. Eğer iade isteyen ülke Türkiye ise, bu konulara ilişkin Türk hukuku değil İsviçre hukuku uygulanacaktır. Sonuç olarak, Türkiye ile İsviçre arasındaki Anlaşma'nın bazı hükümleri, yasadışı ticarete konu kültür varlıklarının iadesi konusunda pazar ülkesi lehine asimetrik bir etki yaratmaktadır; oysa bu etkinin, kültür varlığı açısından zengin bir ülke olan Türkiye lehine olması beklenirdi. 🌸

Kaynakça

- Akipek, S. (1999). *Ulusal ve uluslararası hukuk açısından kültür malları*. Turan Kitabevi.
- Akkuş, Z., & Efe, T. (2015). Türkiye'de polisin kültür varlığı kaçakçılığı ile mücadelesi. *Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 6(1), 407-428.
- Armağan, D. (2022). *Kültürel mirasın korunması bağlamında Türkiye ve İtalyadaki kolluğun görev ve yetkileri (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi)*. Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Arkeoloji Anabilim Dalı.
- Başak, R. (1998). *50 soruda karapara ve karaparanın aklanmasının önlenmesi*. Türkiye Bankalar Birliği Yayın No. 206.
- Boz, Z. (2023). *Fighting the illicit trafficking of cultural property: A toolkit for European judiciary and law enforcement*. UNESCO.
- Calvani, S. (2009). Frequency and figures of organized crime in art and antiquities. In S. Manacorda (Ed.), *Organised crime in art and antiquities: Selected papers and contributions from the international conference on "Organised Crime in Art and Antiquities," Courmayeur Mont Blanc, Italy, 12-14 December 2008* (ss. 28-38). International Scientific and Professional Advisory Council of the United Nations Crime Prevention and Criminal Justice Programme-ISPAC.
- Council of Europe. (2022). *Council of Europe convention on offences relating to cultural property, CETS No. 221, and explanatory report*. Council of Europe.
- Deutsche Welle Documentary. (t.y.). *Scholars claim Alexander bronze in Greece restitution deal to be a fake*. 1 Şubat 2026 tarihinde <https://youtu.be/Il1t-J-HBWw> adresinden alınmıştır.
- Ekşi, N. (2024). *Ulusal ve uluslararası hukukta kültür varlıklarına ilişkin uyumsuzlukların çözüm mekanizmaları*. Beta Yayınevi.
- Ekşi, N. (2025). Private international law as a toolkit for extraterritorial refuge of endangered cultural property. *Santander Art and Culture Law Review*, 11(2), 113-146.
- Ekşi, N. (2026). Kültür varlığı kaçakçılığının önlenmesinde INTERPOL'ün rolü. In N. Ekşi, G. Dardeniz, & M. Ülgen (Eds.), *Farklı hukuk disiplinleri gözüyle kültür ve tabiat varlıklarının korunması: Kültür varlıklarına ilişkin uyumsuzlukların çözüm mekanizmaları hakkında Türk ve Slovenya hukuklarının karşılaştırılması* (2. baskı, yayın aşamasında). İstanbul: Beya Yayınları.
- Emniyet Genel Müdürlüğü. (2025, 19 Ocak). *Ülke genelinde "Huzurlu Sokaklar Uygulaması" gerçekleştirildi*. 26 Şubat 2026 tarihinde <https://www.egm.gov.tr/ulke-genelinde-huzurlu-sokaklar-uygulamasi-gerceklestirildi-2025-01-19> adresinden alınmıştır.

- Emniyet Genel Müdürlüğü Kaçakçılık ve Organize Suçlarla Mücadele Başkanlığı. (t.y.). *İstanbul tarihi eser operasyonu*. 26 Şubat 2026 tarihinde <https://www.egm.gov.tr/kom/istanbul-tarihi-eser-operasyonu> adresinden alınmıştır.
- Europol. (2022, October 19). *The recovered collection: Europol's contribution to the fight against cultural goods crime*. 1 Şubat 2026 tarihinde <https://www.europol.europa.eu/cms/sites/default/files/documents/The%20Recovered%20Collection%20Web%20Version.pdf> adresinden alınmıştır.
- Federal Department of the Interior. (2001). Federal act on the international transfer of cultural goods (Transfer of Cultural Goods Act, TCGA)-Draft, legislative act and explanatory report. *Art Antiquity and Law*, 6(2), 176–211.
- Federal Office of Culture. (2023, June 22). *Transfer of cultural property*. 30 Ocak 2026 tarihinde <https://www.bak.admin.ch/bak/en/home/cultural-heritage/transfer-of-cultural-property.html> adresinden alınmıştır.
- Federal Office of Culture. (2026, 9 Ocak). *Bilateral agreements*. 30 Ocak 2026 tarihinde <https://www.bak.admin.ch/bak/en/home/cultural-heritage/transfer-of-cultural-property/bilateral-agreements.html> adresinden alınmıştır.
- Forrest, C. (2003). Strengthening the international regime for the prevention of the illicit trade in cultural heritage. *Melbourne Journal of International Law*, 4, 592–610.
- Gisler, J.-R. (2016, June 28). *Switzerland addresses the traffic in cultural goods*. 28 Şubat 2026 tarihinde <https://mag.wcoomd.org/magazine/wco-news-80/switzerland-addresses-the-traffic-in-cultural-goods/> adresinden alınmıştır.
- Haberler.com. (t.y.). *Son Dakika: Türkiye Cumhuriyeti'nde bir ilk! KOM tarafından yürütülen tarihi eser kaçakçılığı operasyonu başladı, 76 şüpheli yakalandı*. 26 Ocak 2026 tarihinde <https://www.haberler.com/turkiye-cumhuriyeti-nde-bir-ilk-tarihi-eser-14320482-haberi/> adresinden alınmıştır.
- INTERPOL. (t.y.-a). *ID-Art mobile app*. 27 Ocak 2026 tarihinde <https://www.interpol.int/Crimes/Cultural-heritage-crime/ID-Art-mobile-app> adresinden alınmıştır.
- INTERPOL. (t.y.-b). *The stolen works of art database is our main tool to tackle the traffic in cultural property*. 27 Ocak 2026 tarihinde <https://www.interpol.int/en/Crimes/Cultural-heritage-crime/Stolen-Works-of-Art-Database> adresinden alınmıştır.
- International Institute for the Unification of Private Law (UNIDROIT). (1995). Final act of the diplomatic conference for the adoption of the draft UNIDROIT convention on the international return of stolen or illegally exported cultural objects, done at Rome June 24, 1995, introductory note by Harold S. Burman. *International Legal Materials*, 34(5), 1322–1339.
- Kind, K. H. (2011). The role of INTERPOL in the fight against the illicit trafficking in cultural property. In S. Manacorda & D. Chappell (Eds.), *Crime in the art and antiquities world: Illegal trafficking in cultural property* (ss. 175–182). Springer.
- Koush, A. (2005). Illicit trafficking in cultural property as a human rights issue: Sovereignty over cultural resources and the right to self-determination. *International Journal of Cultural Property*, 12(1), 32–57.
- Kültür ve Turizm Bakanlığı. (2023). *141. İsviçre'den iadesi sağlanan eserler (37 adet)*. 28 Ocak 2026 tarihinde <https://kvmgm.ktb.gov.tr/TR-353807/141-ivsicre39den-iadesi-saglanan-eserler-37-adet-2023.html> adresinden alınmıştır.
- Kültür ve Turizm Bakanlığı. (2025). *İsviçre'den iadesi sağlanan eserler (7 adet)*. 28 Ocak 2026 tarihinde <https://kvmgm.ktb.gov.tr/TR-409379/ivsicreden-iadesi-saglanan-eserler-7-adet-2025.html> adresinden alınmıştır.
- Kültür ve Turizm Bakanlığı. (2026, 26 Ocak). *Bakanlığımıza bağlı müzeler/birimlerden çalınan/kaybolan kültür varlıkları*. 28 Ocak 2026 tarihinde <https://kvmgm.ktb.gov.tr/TR-195650/bakanligimize-bagli-muzeler-birimlerden-calinan-kaybolan-kultur-varliklari.html> adresinden alınmıştır.
- Kültür ve Turizm Bakanlığı. (t.y.-a). *Koleksiyonculardan çalınan/kaybolan kültür varlıkları*. 26 Ocak 2026 tarihinde <https://kvmgm.ktb.gov.tr/TR-195652/koleksiyonculardan-calinan-kaybolan-kultur-varliklari.html> adresinden alınmıştır.
- Kültür ve Turizm Bakanlığı. (t.y.-b). *MUES hakkında*. 27 Ocak 2026 tarihinde <https://mues.ktb.gov.tr/TR-187845/mues-hakkinda.html> adresinden alınmıştır.
- Kültür ve Turizm Bakanlığı. (t.y.-c). *Yurt dışından iadesi sağlanan eserler*. 26 Ocak 2026 tarihinde <https://kvmgm.ktb.gov.tr/TR-44470/yurt-disindan-iadesi-saglanan-eserler.html> adresinden alınmıştır.
- Nafziger, J. A. R. (1985). International penal aspects of protecting cultural property. *The International Lawyer*, 19(3), 835–852.
- Nistri, G. (2011). The experience of the Italian Cultural Heritage Protection Unit. In S. Manacorda & D. Chappell (Eds.), *Crime in the art and antiquities world: Illegal trafficking in cultural property* (ss. 183–192). Springer.
- Noth, M. G., & Noth, E. K. (2005). Switzerland's new Federal Act on the International Transfer of Cultural Property. *Art, Antiquity and Law*, 10(1), 73–91.
- Organization for Security and Co-operation in Europe (OSCE). (t.y.). *Combating illicit cross-border trafficking in cultural property in the OSCE area*. 27 Ocak 2026 tarihinde <https://projects.osce.org/project/combating-illicit-cross-border-trafficking-in-cultural-property-in-the-OSCE-area> adresinden alınmıştır.

- Resmî Gazete. (1968, Ekim 16). *Ceza işlerinde karşılıklı yardım Avrupa Konvansiyonu* (Sayı: 13028).
- Resmî Gazete. (1981, Ocak 26). *Kültür varlıklarının kanunsuz ithal, ihraç ve mülkiyet transferinin önlenmesi ve yasaklanması için alınacak tedbirlere ilişkin konvansiyon* (Sayı: 17232).
- Resmî Gazete. (1983, Temmuz 23). *2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarının Korunması Hakkında Kanun* (Sayı: 18113).
- Resmî Gazete. (1998, Temmuz 22). *Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Özbekistan Cumhuriyeti Hükümeti arasında kültürel varlıkların kaçakçılığının önlenmesi ve iadesine ilişkin anlaşma* (Sayı: 23410).
- Resmî Gazete. (1999, Temmuz 10). *Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Türkmenistan Hükümeti arasında kültürel varlıkların kaçakçılığının önlenmesi ve iadesine ilişkin anlaşma* (Sayı: 23751).
- Resmî Gazete. (2003, Mart 18). *2000 Sınır aşan Örgütlü Suçlara Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesi* (Sayı: 25052).
- Resmî Gazete. (2004a, Eylül 1). *1990 Suçtan Kaynaklanan Gelirlerin Aklanması, Araştırılması, Ele Geçirilmesi ve El Konulmasına İlişkin Avrupa Konseyi Konvansiyonu* (Sayı: 25570).
- Resmî Gazete. (2004b, Ocak 20). *1999 Avrupa Konseyi Yolsuzluğa İlişkin Ceza Hukuku Konvansiyonu* (Sayı: 25352).
- Resmî Gazete. (2006a, Ekim 2). *2003 Birleşmiş Milletler Yolsuzlukla Mücadele Konvansiyonu* (Sayı: 26307).
- Resmî Gazete. (2006b, Ekim 18). *5549 sayılı Suç Gelirlerinin Aklanmasının Önlenmesi Hakkında Kanun* (Sayı: 26323).
- Resmî Gazete. (2016a, Nisan 7). *2005 Suçtan Elde Edilen Gelirlerin Aklanması, Araştırılması, El Konulması ve Müsaderesi ile Terörizmin Finansmanına İlişkin Avrupa Konseyi Konvansiyonu* (Sayı: 29677).
- Resmî Gazete. (2016b, Ekim 6). *Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Panama Cumhuriyeti Hükümeti arasında kültürel işbirliği anlaşması* (Sayı: 29849, 2. Mükerrer).
- Resmî Gazete. (2017a, Ağustos 21). *Türkiye Cumhuriyeti ile Azerbaycan Cumhuriyeti Hükümeti arasında güvenlik işbirliği anlaşması* (Sayı: 30161, Mükerrer).
- Resmî Gazete. (2017b, Haziran 7). *Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Vietnam Sosyalist Cumhuriyeti Hükümeti arasında yatırımların karşılıklı teşviki ve korunmasına ilişkin anlaşma* (Sayı: 30089, Mükerrer).
- Resmî Gazete. (2023, Mart 24). *Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ve İsviçre Federal Konseyi arasında arkeolojik kültür varlıklarının yasadışı ithali ve transit geçişinin önlenmesi ile iadesine ilişkin anlaşma* (Sayı: 32142).
- Resmî Gazete. (2024, Ocak 16). *Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Angola Cumhuriyeti Hükümeti arasında gümrük konularında karşılıklı idari yardım anlaşması* (Sayı: 32431).
- Roca-Hachem, R. (2005). UNESCO and UNIDROIT cooperation in the fight against illicit traffic in cultural property. *Uniform Law Review*, 10(3), 536–542.
- Schneider, F. (2013). The financial proceeds of transnational organized crime all over the world. *The SAIS Review of International Affairs*, 33(1), 91–121.
- Siehr, K. (2008). Two years Federal Act on the International Transfer of Cultural Property in Switzerland (Bern, Switzerland, May 31, 2007). *International Journal of Cultural Property*, 15(4), 409.
- Swiss Confederation. (2021). *Federal Act on the International Transfer of Cultural Property (Cultural Property Transfer Act, CPTA) of 20 June 2003 (Status as of 1 February 2021)*. 30 Ocak 2026 tarihinde <https://www.fedlex.admin.ch/eli/cc/2005/317/en> adresinden alınmıştır.
- Töngür, A. R. (2018). Prevention of illegal trafficking and transfer of cultural properties in the light of United Nations conventions. *MANAS Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 7(2), 91–110.
- Umar, B., & Çilingiroğlu, A. (1990). *Eski eserler hukuku*. Ankara Üniversitesi Basım Evi.
- United Nations Treaty Series. (1972). *Convention on the means of prohibiting and preventing the illicit import, export and transfer of ownership of cultural property*. 823, 231–252.
- United Nations Treaty Series. (2000). *United Nations Convention against Transnational Organized Crime*. 2225, 275–302.
- Ülgen, M. (2020). *Kültür ve tabiat varlıklarının ticareti ve yurt dışına çıkarılması suçları (KTVKK m. 67/2, 67/3, m. 68)*. Oniki Levha.
- Ülgen, M. (2026). A general overview of crimes regulated in the Law No. 2863 on the conservation of cultural and natural property. In N. Ekşi, T. J. Jakulin, G. Dardeniz, & O. Quirico (Eds.), *Protecting cultural property: Multiple mechanisms for a single objective* (ss. 161–218). Springer.
- Velioglu Yıldızcı, E. (2023). *State ownership of archaeological heritage: International, Swiss and Turkish law perspectives*. Helbing Lichtenhahn.
- von Segesser, G., & Jolles, A. (2005). Switzerland's new federal act on the international transfer of cultural property: An update and a perspective from collectors and the art trade. *Art, Antiquity and Law*, 10(2), 175–200.